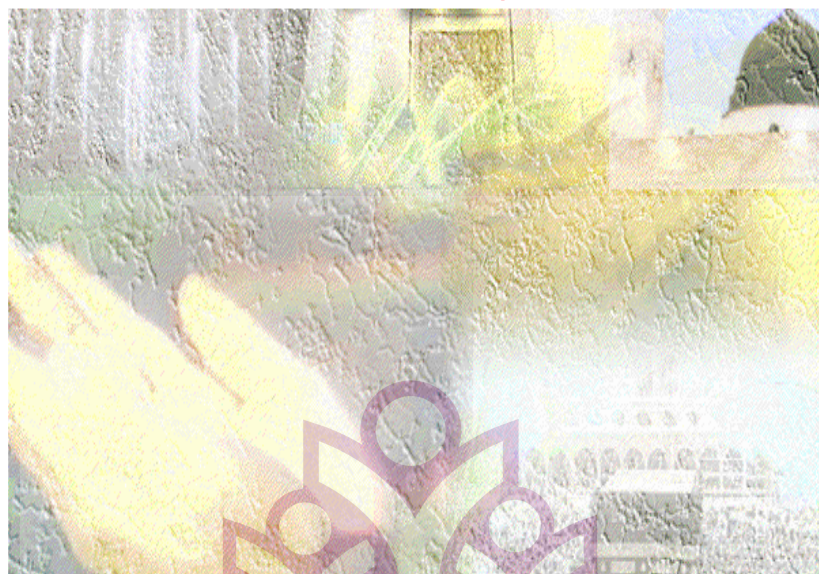

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

بنام خدای قادر متعال

نام کتاب : اثرات سحر خیزی و نماز شب در انسان

موضوع : دینی

زهنت ترجمه
کاری از : محمد مهدی حاجی پروانه
Translation Movement
.MNS

منبع : سایت سبطین

www.mmmhp.blogfa.com

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

السلام علیک با ابا صالح المهدی (عج)

بی تو سقفِ فلک شعر مرا، ماهی نیست
ای که جز منزل و کوی تو، مرا راهی نیست

روز و شب مستمعِ قصه‌ی هجران توام
بیش از این قصه مرا، غصه جانکاهی نیست

مردمان بر در درگاه دعا در تب و تاب
هین مرا جز خم ابروی تو درگاهی نیست

آن چنان در طلبت گم شدم ای یوسفِ شهر
که چو من بهر تو سرگشته و گمراهی نیست

صبح هر جمعه دلم، ندبه‌ی عشقت سازد
قسمت دل به که گویم که بجز آهی نیست...

۱۱۳

خواهی آمد ای سوار سبز پوش.....

فصل هایم را بهاری میکنی.....

انگاه خویش در متن زمین.....

عشق را هر لحظه جاری میکنی.....

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

نیایش‌های سحرگاه

سحرخیزی در قرآن کریم

آیات قرآن در موضوع سحر و سحرخیزی، فراخوانی است که گاه از برتری وقت سحر و شکوه سحرخیزی و نشانه‌ها و یادگارها و نکات باریک و حقیقت‌های آن به گونه آشکار و بی‌پرده یاد کرده و همه را به شب خیزی فراخوانده و نیز در آیاتی با اشاره به سحرخیزی پیروان دیگر ادیان، آن را فضیلتی آسمانی و فرابشری دانسته است. ما با بهرمجویی از تفسیرهای روایی به هر دو دسته این آیات اشاره خواهیم کرد:

1- **یا ایها المزمّل، قم الیل الا قلیلا، نصفه او انقص منه قلیلا، او زد علیه و رتل القرآن ترتیلا**؛ ای جامه به خود پیچیده، شب را جز اندکی بپاخیز، نیمی از شب را یا کمی از آن کم کن، [1] یا بر نصف آن بیفزا، و قرآن را با دقت و تأمل بخوان.

2- **ان ناشئة اللیل هی اشد وطأ و اقوم قلیلا**؛ به یقین نماز و عبادت شبانه پابرجاتر و گفتاری [2] ماندگارتر است.

مرحوم کلینی، شیخ صدوق و شیخ طوسی با سندهای معتبر به نقل هشام بن سالم از امام صادق (علیه‌السلام) روایت کرده‌اند که مقصود از این آیه، سحرخیزی کسی است که قصد او از [3] آن جز الله عزوجل نیست.

مرحوم طبرسی می‌گوید: مقصود از «ناشئة اللیل» ساعات شبانه است که پی‌درپی پدید می‌آیند. از امام باقر (علیه‌السلام) و امام صادق (علیه‌السلام) نقل است که مقصود از این آیه، و نماز شب «اشد وطأ» بسیار عمل سنگین و پرمشقت [4] سحری خیزی برای نماز شب است. است؛ زیرا شب، زمان استراحت است و عمل عبادی در آن زحمت دارد.

سپس می‌گوید: برخی نیز «وطأ» را «وطاء» به کسر واو و با مد خوانده‌اند. بنابراین، قرائت «اشد وطاء» یعنی بین گوش و چشم، موافقت است و دل و زبان و گوش نمازگزار برای فهمیدن و اندیشیدن هماهنگ است؛ زیرا قلب انسان در دل شب به چیزی از امور دنیا، اشتغال ندارد و نماز شب، سخن استواری است. از امام صادق (علیه‌السلام) ذیل این آیه نیز روایت است [5] که مقصود سحرخیزی کسی است که جز الله تعالی را نمی‌خواهد.

پس عبادتی در دل شب پابرجاتر و پایدارتر است که هدف از آن خود الله جل و علا باشد.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

حضرت آیت الله جوادی آملی در این باره می‌گوید:

«معنای آیه شریفه (ان نأثنة الليل...) این است که تو در روز کارهای فراوانی داری، ولی [6] شب هنگام، مزاحمی نداری و کسب پایگاه محکم و سخن مستحکم تنها در سحر میسر است».

3- و من الليل فتَهَجَّدْ به نافلة لك عسي ان يبعثك ربك مقاما محمودا؛ و پاسی از شب را برای برپایی نافله شب (افزون بر دیگر واجبات، از خواب) برخیز؛ امید است که پروردگارت تو [7] را به مقام محمود رساند».

واژه تهجد هم خانواده هجود است. هجود به معنی خواب است و تهجد (از باب تفعّل) بنا بر برای عبادت و اقامه نماز است. [8] نظر بسیاری از اهل لغت به معنای بیداری پس از خواب [9] کلمه «نافله» نیز از ماده «نفل» به معنای زیادی می‌باشد.

پس متعهد کسی است که از خواب شبانه برای بیدار شدن نماز شب که افزون بر نمازهای واجب است برخیزد.

همه مفسران بر این باورند که این آیه درباره پیامبر اسلام (صلي الله عليه و آله) است. ای محمد برای برپایی نماز شب که زیادی بر واجبات بر تو واجب است پاسی از شب را بیدار از امام صادق (علیه السلام) نیز روایت است که نماز شب بر رسول خدا (صلي الله عليه [10] باش. [11] و آله) واجب بود.

درباره مقام محمود در یکی از بخش‌های آتی سخن خواهیم گفت.

[12] 4- المستغفرين بالاسحار؛ (پرهیزکاران) آمرزش طلبان در سحرگاه.

5- كانوا قليلا من الليل ما يهجعون و بالاسحار هم يستغفرون؛ و آنان (پرهیزکاران) کمی از شب را به خواب می‌روند و سحرگاهان آمرزش می‌طلبند.

لازمه استغفار سحری، بیداری در پایان شب است و سنت مطهر از آن به نماز شب و در برخی از روایت‌های دینی آمده است که [13] استغفار در قنوت نماز وتر تفسیر می‌کند.

نیز از امام [14] مقصود از استغفارکنندگان در دو آیه یاد شده، همان نمازگزاران گاه سحراند.

رضا (علیه السلام) نقل است که پیامبر (صلي الله عليه و آله) در قنوت نماز وتر، هفتاد مرتبه مقصود از پوزش طلبان در آیه هجده سوره زاریات، کسانی‌اند که در پایان [15] استغفار می‌کرد.

از امام [16] شب، هفتاد مرتبه در قنوت نماز وتر استغفار کرده و از خداوند پوزش می‌طلبند.

صادق (علیه السلام) روایت است که: هر کس در گاه سحر استغفار کند از اهل این آیه به شمار [17] می‌آید.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

از اهل بیت (علیهم السلام) روایت است که:

[18] آگاه باشید، درودهای خداوند شامل حال اهل سحر و پوزش طلبان سحری است.

رسول خدا می‌فرماید: همانا خدای تعالی صدای کسانی را که سحرگاهان استغفار می‌کنند

[19] دوست می‌دارد.

از رسول خدا (صلي الله عليه و آله) نقل است که: سه گروه از (وسوسه‌های) ابلیس و

لشکریانش، پاك (و در امان) اند: 1- آنان که خداوند را یاد می‌کنند؛ 2- کسانی که از بیم (عذاب)

[20] خدا، گریه دارند؛ 3- گروهی که سحرگاهان استغفار می‌کنند.

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: هرگاه بنده (در روز) گناهی انجام دهد تا شب او را مهلت

[21] دهند، پس اگر استغفار کند بر او ننویسند.

و باز از امام صادق (علیه السلام) نقل است که: هر کس کار بدی مرتکب شود تا هفت ساعت

از روز او را مهلت دهند، پس اگر سه بار بگوید: «استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم»

[22] چیزی بر او ننویسند.

6- پهلوهایشان دل شب از بستر خواب دور می‌شود و با بیم و امید پروردگارش را

می‌خوانند و از آنچه به آن داده‌ایم انفاق می‌کنند. و هیچ کس نمی‌داند چه پاداش‌های مهمی که مایه

[23] روشنی چشم‌هاست برای آن‌ها نهفته شده، این پاداش کارهایی است که انجام می‌دادند.

از امام باقر (علیه السلام) و امام صادق (علیه السلام) روایت است که مقصود از تهی‌کنندگان

پهلوی در آیه یاد شده، همان کسانی‌اند که برای خواندن نماز شب از رختخواب خود برمی‌خیزند.

[24]

7- أ من هو قانت أثناء الليل ساجداً و قائماً بحذر الآخرة و يرجو رحمة ربه؛ یا کسی که در

ساعات شبانه به عبادت می‌پردازد و در حال سجده و قیام از عذاب خداوند می‌ترسد و به رحمت

[25] پروردگارش امیدوار است (با دیگران یکسانند)؟

[26] از امام باقر (علیه السلام) روایت است که مقصود از این آیه، نماز شب است.

8- فاصبر علي ما يقولون و سبح بحمد ربك... من أثناء الليل... لعلك ترضي؛ پس در برابر

آنچه می‌گویند صبر کن،... و برخی از ساعات شب (پروردگارت) را تسبیح گو، باشد که (از

[27] الطاف الهی) خشنود شوی.

9- و سبح بحمد ربك حين تقوم؛ و چون از خواب برمی‌خیزی پروردگارت را تسبیح و حمد

[28] گو.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- [29] برخی از مفسران، تسبیح و حمد در این آیه را همان نماز شب دانسته‌اند.
- 10- و من اللیل فسبحه و ادبار النجوم؛ پاسی از شب و به گاه پشت کردن ستارگان (و [30] طلوع صبح) او (پروردگارت) را تسبیح گو.
- صاحب تفسیر مجمع البیان، ذیل این آیه، مقصود از آن را نماز شب دانسته است. از امام باقر (علیه السلام) نیز نقل شده است که از «ادبار النجوم» دو رکعت نماز، پیش از صبح مقصود [31] است.
- 11- و من اللیل فسبحه و ادبار السجود؛ پاسی از شب و پس از سجده‌ها او (پروردگارت) [32] را تسبیح گو.
- از امام صادق (علیه السلام) روایت است که مقصود از این آیه، نماز وتر است که در آخر [33] شب قرار دارد.
- 12- و من اللیل فاسجد له و سبحه لیلا طویلا؛ پاسی از شب را بر او سجده کن و مقداری [34] طولانی از شب او را تسبیح گو.
- [35] امام رضا (علیه السلام) می‌فرماید: تسبیح در این آیه همان نماز شب است.
- 13- و عباد الرحمن ... والذین یبیتون لربهم سجدا و قیاما؛ و بندگان خدای مهربان... [36] کسانی‌اند که شب هنگام برای پروردگارشان سجده و قیام می‌کنند.
- سجده و قیام در شب از ویژگی‌های عباد الرحمن است و مقصود از بیتوته و سجده و قیام شبانه همان نماز شب است و این ویژگی اختصاصی بدان خاطر است که اطاعت شبانه سخت‌تر و پسندیده‌تر و از ریا دورتر است.
- ابن عباس می‌گوید: هر کس در دل شب دو رکعت یا بیش‌تر نماز بگذارد از عباد الرحمن به [37] شمار می‌آید.
- همانا نیکی‌ها بدی‌ها [38] امام صادق (علیه السلام) درباره آیه «ان الحسنات یذهبن السیئات؛ [39] را از میان می‌برد». فرمود: نماز شب مؤمن، گناه روز او را از بین می‌برد.
- 14- لیسوا سواء من اهل الکتاب امة قائمة یتلون آیات الله آناء اللیل و هم یسجدون؛ آنان مساوی نیستند؛ از اهل کتاب گروهی هستند که قیام می‌کنند و پیوسته در اوقات شب، آیات خدا را [40] می‌خوانند، در حالی که سجده می‌کنند.
- مقصود از اهل کتاب کسانی‌اند که به راهنمایی اسلام، ره یافتند و شبانه به گاه تهجد، کتاب [41] خدا را تلاوت می‌کنند و به سجده می‌روند؛ یعنی به نماز شب می‌ایستند.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

ولي وجه تعبير سجود از نماز شب این است که سجده با شکوه‌ترین رکن در فروتنی و رساترین حالت نمازگزار در ستایش خداست. امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: نزدیک‌ترین [42] حالات بنده به پروردگار، گاهی است که او در سجده می‌گیرد.

مرحوم طبرسی می‌گوید: این آیه خود بیانگر آن است که نماز شب نزد خداوند چه عظمتی [43] دارد.

15- و رهبانیه ابدعوها ما کتبناها علیهم الا ابتغاء رضوان الله؛ رهبانیتی را که (پیروان مسیح) ابداع کرده بودند، ما بر آنان مقرر نداشتیم گرچه هدف شان جلب رضایت خداوند [44] بود.

مقصود از رهبانیت در این آیه، نماز شب است. چنان که از ابی الحسن (علیه‌السلام) روایت و بنابر اجماع مفسران، رهبان صیغه مبالغه از رهب و به معنی کمال خشیت و [45] شده است. [46] انقطاع در عبادت و تنها برای به دست آوردن رضایت خدا است.

شکوه و ارزش سحرخیزی

هر چند در ذیل آیات یاد شده به روایتی متناسب با آن‌ها نیز اشاره شده است، ولی در این است و یا به حد توأتر [47] بخش به برخی از احادیثی (که روایات در این باب، متظافر و) جداگانه و آزاد در شکوه و فضیلت و اهمیت و ارزش و آثار و نتایج سحر و [48] می‌رسد سحرخیزی وارد و در اهتمام به آن سفارش شده است می‌پردازیم و لحظه‌هایی میهمان سفره کلام اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌شویم و به قدر استعداد جانمان از آن قلمه برمی‌گیریم: نماز شب از جمله نمازهای نافله است که بر آن اصرار و ابرام شده است و همواره و بر تارك تمام مستحبات می‌درخشد.

چند اندرز و سفارش از رسول گرامی اسلام (صلي الله عليه و آله) .

[49] 1- فضیلت نافله شب بر نافله روز، مثال برتری انفاق پنهانی بر انفاق آشکار است.

[50] 2- بافضیلت‌ترین نمازهای مستحب نماز شب است و چه اندک است بر دارنده آن.

3- دو رکعت نمازی که بنده خدا در پایان دل شب به جا می‌آورد، برای او از دنیا و آنچه در آن است نیکوتر و سودمندتر است و اگر سخت‌گیر می‌بودم، هر آینه نماز شب را بر اتم واجب [51] می‌کردم.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- 4- [52] دو رکعت نماز در دل شب را از دنیا و هر آنچه در آن است، بیش‌تر دوست می‌دارم
- 5- بهترین و بابرکت‌ترین وقتی که بتوانید خداوند را بخوانید، اوقات سحری است. یعقوب
- « [53] (علیه‌السلام) که به فرزندانش گفته بود: «به زودی از پروردگام برایتان استغفار می‌طلبم در خواست آنان را تا سحر وانهاد.
- 6- بر شما باد به سحرخیزی، زیرا این عمل دأب صالحان پیش از شما بوده است. در
- [54] حقیقت، سحرخیزی نزدیک شدن به خداوند و دور بودن از گناه است.
- 7- [55] فرد نباید بخوابد در حالی که نماز وتر بر اوست.
- امام باقر (علیه‌السلام) می‌فرماید: هر کس خدا و روز واپسین را باور داشت، شب را خواب یا
- [56] بیدار به صبح نمی‌رساند جز آن که نماز وتر را بخواند.
- از یکی از صالحان نقل است که: شبی، از نماز شب باز ماندم، در خواب شنیدم که هاتقی فریاد کرد:
- آیا بندگان حق تعالی به خوابند؛ در حالی که جنت رضوان در میان آنان قسمت می‌شود؟ پس
- [57] هر که افزون بخوابد شب را با خواب، کوتاه نکند و به خردی از بهشت، رضا ندهد.
- از امام صادق (علیه‌السلام) روایت است که: سحرخیزی را از دست مده؛ چه مغبون (فریب
- [58] خورده و زیان دیده) کسی است که از آن بازمانده محروم شود.
- 8- جبرئیل پیوسته مرا به شب زنده‌داری سفارش می‌کرد؛ چونان که من گمان بردم
- [59] بهترین‌های اتم شب را جز اندکی نمی‌خوابند.
- امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: جبرئیل (علیه‌السلام) نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد، آن حضرت فرمود: ای جبرئیل، مرا موعظه کن. جبرئیل عرض کرد:
- ای محمد! هرگونه که می‌خواهی زندگی کن، ولی بدان که می‌میری، هرگونه که می‌خواهی دوست بدار، ولی بدان پایان آن جدایی است و هرگونه که می‌خواهی عمل کن، ولی بدان برای کردار هایت جزایی است، ولی بدان و به خاطر بسپار که شرف هر کس به سحرخیزی و
- [60] بی‌نیازی او از مردم است.
- 9- سه چیز فخر مؤمن و زیور او در دنیا و آخرت است؛ اقامه نماز در پایان شب؛ نا امیدي
- [61] از آنچه در دست مردم است و پذیرش ولایت امام از آل محمد (صلی الله علیه و آله).
- 10- شرف مؤمن، نماز شب و عزت او خودداری از تعرض به آبرو (و آزار رساندن به)
- [62] مردم است.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

امام صادق (علیه السلام) می فرماید:

خدای عزوجل فرمود: «مال و فرزندان، زینت زندگی دنیا هستند»، (اما) بی گمان هشت

[63] رکعت نمازی که بنده در پایان شب به جا می آورد زینت آخرت است.

11. جابر بن عبدالله از رسول خدا (صلي الله عليه و آله) روایت می کند که آن حضرت در

خطبه ای پس از سفارش اکید به نمازهای واجب روزانه و اثر مداومت بر آن در پاک شدن انسان از گناهان فرمود:

ای مردم، چنین نیست که دست و پای شما آزاد باشد. هیچ بنده ای نیست جز آن که ریسمانی

چند بر - اعضاي - او گره خورده و محکم بسته است و آزاد نیست، [هر علاقه ای که انسان به

تنگ اسب است]. هر [64] غیر خدا پیدا می کند گره ای است که بر خویشتن خویش می زند و حرام

شب در ثلث آخر شب فرشته ای به بالین انسان می آید و می گوید: برخیز به یاد خدا باش که [وقت]

نماز شب [و صبح] نزدیک است، پس اگر از جای خود حرکت کرده برخیزد و خدا را یاد کند يك

گره از گره ها باز می شود و اگر به پا خیزد و وضو بگیرد به نماز بایستد همه گره ها گشوده

[65] می شود تا این که با چشمی شاد و روشن پای به عرصه صبح می نهد.

12- هر که (در راه سفر از خطر) بترسد، تمام شب را در حرکت خواهد بود و آن که همه

شب را پیش رود به منزل می رسد. آگاه باشید که کالای تجارتي خداوند گران بها، خوش بو و

[66] آرام بخش دل هاست؛ آگاه باشید که کالای تجارتي او بهشت است.

اگر شب کاروان در ره شتابد سحر سر منزل مقصود یابد

گویند کسی از مردان خدا با همراهانش در یکی از منزل های میان راه مکه و نزدیک منی،

اتراق کرده بود، چون پاسی از شب گذشت برای نماز سحری از خواب برخاست، دید همه

خوابند، آنان را آواز داد: ای راه گزاران که برای آسودن کوتاه، درنگ کرده و دم گرفته اید، آیا

برآیند که همه شب را در خواب بمانید؟ پس چگونه کوچ می کنید و از این منزل می گذرید؟

تا شب نروزی روز به جایی نرسی

از بانگ او همه از خواب بیدار شدند، وضو گرفته در دامن سحر به نماز ایستادند و بر

رحمت خدایی دست رساندند.

و چون سپیده سر برآورد گفت: «عند الصباح یحمد القوم السری؛ صبح هنگام، شبروان

[67] ستایش می شوند».

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

امام حسن عسکری (ع) می‌فرماید:

- ان الوصل الي الله سفر لا يدرك الا بامتطاء الليل، من لم يحسن ان يمنع لم يحسن ان سير الي الله و وصول به خدای سبحان سفري است که مرکوب راهوار آن، شب زنده [68] يعطي؛ [69] داري است، براي کسی که مشتاق لقای حق است بهترین وسیله، شب زنده‌داری است.
- 13- پیامبر اکرم (ص) به امام علی (علیه‌السلام) وصیت فرمود که: یا علی، چند چیز را به تو سفارش می‌کنم، آن‌ها را از من به خاطر بسپار. سپس فرمود: بار خدایا، علی را یاری رسان - تا [70] آن‌جا که فرمود: بر تو باد به نماز شب، بر تو باد به نماز شب، بر تو به نماز شب.
- [71] و در برخی از نقل‌هاست که چهار بار تکرار فرمود.
- 14- [یا علی] سه شادمانی ویژه مؤمنان است: 1- دیدار با برادر دینی؛ 2- روزه دار را [72] میهمان کردن؛ 3- سحر خیزی.
- امام علی (علیه‌السلام) این آموخته مکتب و تربیت یافته دامن پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) نیز می‌فرماید:
- [73] 1- برترین عبادت، شب‌زنده‌داری برای ذکر خدای سبحان است.
- [74] 2- شب‌زنده‌داری بهشت و گلزار آرزومندان است.
- 3- بیداری شبانه و شب‌زنده‌داری به خاطر ذکر و فرمان‌بری و بندگی خداوند، زمانی مناسب [76] و بهار دوستان خدا و گلستان افراد خوش‌بخت، [75] برای سعادت‌مندان و پاکیزگی و خرمی و دوست ویژه‌ای برای عارفان و مژدگانی [77] نشان خودنگهداران خوی و عادت آرزومندان [78] مقربان درگاه خداوند است.
- از امام زین‌العابدین (علیه‌السلام) روایت است که: همانا بین شب و روز باغ و گلستانی است [79] که نیکان در شکوفه‌های آن می‌گردند و خودنگهداران در آن بهره‌مندند.
- مقصود از باغ و گلستان، بین طلوعین و هنگامه سحر است.
- 4- چشمانتان را (برای نماز شب بیدار کنید) و شکم‌هایتان را گرسنه نگاه دارید و از کالبدتان [80] بستانید و به جان‌هایتان ببخشید.
- 5- از (عذاب) خداوند چونان خردمندی بترسید که دل را به اندیشیدن مشغول داشته و هراس (از عقاب رنج‌آور) خدا، بدنش را فراگرفته و شب‌زنده‌داری خواب را از چشمانش ربوده [81] است.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

6- ای بندگان خدا، همانا تقوای خدایی، دوستان خدا را از انجام محرمات باز می‌دارد و قلب‌هایشان را از ترس خدا پر می‌سازد. تا آن که شب‌های آنان با بی‌خوابی و روزهایشان با [82] تحمل تشنگی و روزه‌داری سپری می‌گردد.

7- همانا خدای عزوجل هر گاه بخواهد اهل زمین را به عذابی دچار کند، می‌فرماید: اگر نمی‌بودند کسانی که با جلال دوستی دارند و مساجدم را آباد می‌سازند و سحرگاهان استغفار [83] می‌طلبند، بی‌شک عذابم را فرو می‌فرستادم.

8- سحرخیزی صحت بخش بدن و چنگ زدن به اخلاق پیامبران است و رضای پروردگار [84] عالمیان را در پی دارد.

جنبك و اتق الله ربك؛ با تفکر دلت را بیدار کن [85] 9- «نبه بالتفكر قلبك، و جاف عن النوم

[86] و شب‌هنگام برای نماز برخیز و از خدای خویش بهراس».

انتبه قبل السحر یا ذالمنام نوبت عشرت بزن پیش آر جام

تا سوار عقل بر دارد دمی طبع شورانگیز را دست از لگام

[88] در قدح کن پیش از آنک در خروش آید خروس صبح بام [87] دوری از بط

[89] سال‌ها مر خواب را گشتی اسیر یک شبی بیدار شو دولت بگیر

10- شخصی خدمت آن حضرت رسیده و از فضیلت برپایی نماز و تلاوت قرآن در شب پرسیده، آن حضرت فرمود:

مژده باد تو را که هر کس یک دهم شب را یک دله و با اخلاص برای خدا نماز گزارد و تنها

خشنودی او را قصد کند، حق تعالی به فرشتگان خود می‌فرماید تا به عدد دانه‌ها، برگ‌ها، درختان، ریشه‌ها و شاخه‌هایی که از رود نیل بر زمین می‌روید برای او پاداش بنویسند.

و هر کس یک نهم شب را به نماز بایستد، حق تعالی ده دعای او را به اجابت رساند و در

[90] روز واپسین نامه اعمالش را در دست راستش قرار می‌دهد.

و چنان چه کسی یک هشتم شب را نماز گزارد، خداوند عالم پاداش کسی را که در جهاد ثابت قدم مانده و با نیتی راستین جنگ کرده و شهید شده است به او مرحمت می‌فرماید؛ و شفاعت او از کسان و یارانش را پذیرا می‌شود.

و اگر کسی یک هفتم شب را به نماز بایستد، چون از قبرش برانگیخته شود چهره‌اش مانند

ماه شب چهارده می‌درخشد و بی‌خطر از پل صراط بگذرد.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

و هر که يك ششم شب را نماز بخواند، حق تعالی نام او را در زمره توبه کنندگان می‌نویسد و گناهانش را می‌آمرزد.

و آن‌که يك پنجم شب را نماز بگذارد، خداوند او را در بهشت، زیر قبه و سایه ابراهیم خلیل الرحمان بنشانند.

و هر که يك چهارم شب را نماز بپا دارد، حق تعالی او را در روز واپسین از رستگاران قرار دهد و چونان تندباد از صراط بگذرد و بی‌حساب وارد بهشت شود.

و هر که يك سوم شب را به نماز بایستد، هیچ فرشته‌ای نماند جز آن‌که ارج و جایگاهش در نزد خداوند را آرزو کند و در روز رستاخیز به او خواهند گفت: از هر در بهشت که می‌خواهی وارد شو.

و اگر کسی نیمی از شب را نماز بخواند، چنانکه هفتاد بار زمین را از طلا و جواهر پر سازند و به او بدهند هرگز با پاداش نماز برابری نمی‌کند و این عملش نزد خداوند از آزدسازی هفتاد بنده از فرزندان اسماعیل پیامبر (علیه‌السلام) بهتر است.

و هر کس دو سوم شب با نماز بپا دارد، حق تعالی به او حسنه‌ای به عدد ریگ‌های بیابان عالج که کمترین آن از کوه احد ده برابر سنگین‌تر است کرامت می‌فرماید.

و هر که يك شب تمام را نماز بگذارد و قرآن تلاوت کند و به رکوع و سجده و ذکر خدا مشغول باشد، مانند روزی که از مادر به دنیا آمده از گناهان پاک شود و (فرشتگان) به عدد آفریده‌های خداوند در نامه عملش حسنات بنویسند و بر همین اساس او را درجات دهند و بلند آوازه سازند، حق تعالی قبر او را نورانی سازد و گناه و حسادت را از دل و جانش بردارد و او را از عذاب قبر ایمنی دهد و دوری از آتش دوزخ را برای او بنویسد و در روز رستاخیز با کسانی که از دهشت‌های آن در امانند محشور شود و حق تعالی به فرشتگان خود می‌فرماید: ای فرشتگان من، بنده‌ام را بنگرید که برای خشنودی من يك شب را با عبادتم زنده نگاه داشته است، او را (به دقت) در بهشت ویژه جای دهید و در آن به او صد هزار شهر و در هر شهر هر آنچه دل خواهش کند و دیده از آن لذت برد و به خاطر کسی خطور نکرده است، بدهید و برای او جز [91] آنچه من برای او از کرامت‌ها و الطاف فراوان و قرب مقدس خود مهیا کرده‌ام، مقرر کنید.

آثار سحرخیزی در نشانه‌های وضعی گفتار و کردار

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

اثرها و نشانه‌های وضعی گفتار و کردار آدمی، به يك باره ظاهر نمی‌شود، بلکه آهسته آهسته جاي خود را به یکدیگر می‌دهند؛ چه گفتارها و رفتارهای پسندیده و یا ناپسند. سخنان، کردارها و رفتارهای شایسته و ناشایست در روح و روان آدمی اثر ضد و عکس هم دارند و گویا هر کدام با سپاه خویش برآند که دیگری را شکست دهند و دست آوردهای او را نابود سازند. یکی می‌کوشد دل و جان انسان را فرود آرد، سنگی و دست و پا بسته، دژم، با فهم و نگاهی در هم ریخته و کژ، و با دیدگان کم سو و بی‌فروغ بدون چراغ و بلد راه، او را زبون و پست ساخته از حقایق انسانی و فراسوی، گمراه و گریز پا بپروراند و آن دیگری چنان است که زنگار پلیدی را از قلب او پاک کرده، درونگاه او را جلا دهد؛ وجودش را بر فراز برده از دنیای سه بعدی بیرونش کرده، پرواز دهد و بر سفره افاضه و اشراق و خلسه و جذبه و لذت‌های بهجت‌انگیز میهمان کند و از تهذیب و یقین، اثری آسمانی‌اش بخشد؛ روشنایی ظاهر و باطن را به او هدیه کند و وجودش را سعه داده، ادراکاتش را گسترش دهد و دیده‌اش را بینا و گوشش را شنوا سازد؛ به گونه‌ای که از این ربایش و کشش روح مستعدش بتواند در باطن این عالم، سرک بکشد و دیدنی‌ها را ببیند و از آن‌ها باخیر شود و به سبب آمادگی و استعدادش و ارادت قلبی‌اش افزایش یابد و دریافت‌های تازه داشته باشد و حقایق را کشف بنماید. و هر چند دیگران بدانند یا ندانند او خود را موظف خواهد دانست که کر و لال و دهان دوخته بگذراند و همراه از نامحرم، هر که باشد حذر کند و چونان لحظه‌های نخست این راه، بلکه بیش از آن به هوش باشد که دل به هیچ نسپارد.

[92] در خلوت شب‌های تارت می‌توانی آری به کف، سرچشمه آب بقا را

نهضت ترجمه
Translation Movement
IMS

نور نماز شب

[93] پیامبر اسلام (صلي الله عليه و آله) می‌فرماید: نماز شب، نور است.

نور آن است که در ظهور و ظاهر بودن به غیر نیاز ندارد، بلکه دیگر چیزها را نیز برای بروز و برآمدن، بهره رساند. نور چنین است که همراه هم خود را شناسا کند و هم شناسایی‌اشیایی را که از این ویژگی برخوردار نیستند و پرده‌نشین عدم و برکنار از جوار وجودند و بر دامن تاری و سیاهی منزل دارند عهده‌دار است. نماز شب نور است؛ یعنی در بودن و نموداری بر خود تکیه دارند و نمازگزار را نیز برآورده، به بود و وجود و فروزش و درخشش رساند و در جهانی دیگر میهمانش کند؛ بر فرازش برده تا راه را از بی‌راهه باز شناسد، دیدگانش را

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

پرفروغ و شعاع دید او را فراخ گرداند و آنچه را پیش‌تر نمی‌دیده از برکت نماز شب، در آینه و منظر خویش بیاید و به قدر هوش و گنجایش و آمادگی‌اش، از حقیقت انواع بر او پرده بردارند. علاوه بر آن، نماز شب با توان بازدارنده و پس‌زننده، تیرگی و رنجش روح و روان را کنار زده و خیرگی و چموشی دل و تمایلات نفسانی را مهار کند و با نیروی ربایش و کشش، دارایی و ارزاق مادی و معنوی سحرخیز را ضمانت کند.

مرا در این ظلمات آنکه رهنمایی کرد نیاز نیم شبم بود و گریه سحری

حضرت عیسی (علیه‌السلام) در موعظه‌هایش به مسیحیان می‌فرماید:

شما را سخنی راست و درست می‌گویم: سعادت‌مند آنانند که سحرخیزند؛ آن‌ها کسانی‌اند که

[94] نور ماندگار را به ارث می‌برند؛ زیرا در تاریکی شب برمی‌خیزند.

«چرا تهجد و شب‌زنده‌داری و دعا از اسباب تحصیل علم است. بدین خاطر است که علم -

همان گونه که در بعضی از روایات به این مطلب تصریح شده است - به کثرت تعلم و مطالعه

نیست، بلکه علم نوری است که خدا در دل هر یک از بندگان خود که بخواهد می‌افکند و

شب‌زنده‌داری و مناجات در دل شب، دل را نورانی می‌گرداند و باعث ثبات نور در دل مؤمن

می‌شود... بسیاری از محصلین را می‌شناسم که اهل تهجد و شب‌زنده‌داری بودن و همین امر

سبب استقامت فهم و باروری ذهن آن‌ها در وصول و دستیابی به مطالب حقه در مسایل علمی

گشت و به مراتب عالیه علمی نائل آمدند و به خلاف طلابی که پیوسته به مطالعه کتب علمی

[95] مشغولند که کمتر می‌شود فرد صاحب نظری از میان آن‌ها برخیزد».

Translation Movement

پاداش بی‌کران

از امام صادق (علیه‌السلام) نقل شده که برای هر عملی که بنده خدا انجام می‌دهد، در قرآن پاداشی هست؛ جز نماز شب، زیرا خداوند برای آن به دلیل شکوه و عظمتی که دارد هیچ پاداشی [96] ذکر نکرده است.

به چند دلیل:

الف) حقیقت و ارزشمندی برخی از مسائل فزاین در واژه‌های این سویی نمی‌گنجد و در

واقع این جامه بر آن قامت، کوتاه است و راست نمی‌آید.

ب) پنهان بودن پاداش برخی از کردارها، شعف‌انگیز و با فصاحت و بلاغت سازگارتر

است.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

ج) جزا و سزای نماز شب با خود این عمل و زمان برگزاری آن، یعنی تاریکی همگون است.

د) ظرف دنیا، تنگ و گنجایش آن کم و اندک است. از این رو، ممکن نیست بتواند پذیرای عظمت پاداش نماز شب باشد.

[97] و ویژگی‌های ثواب نماز شب، فراتر از نفوذ دانش و تیزبینی خرد و درک انسان است. «و لهم فیهما ما یشانون و لدینا مزید؛ و در بهشت هر چه را بخواهند از آن آنان خواهد بود [98] و نزد ما افزون بر آن است».

«و فیهما ما تشتهیه الانفس و تلذ الاعین؛ و در بهشت است آنچه دل‌ها هوس کنند و دیده‌ها لذت برند».

پس دور نیست که به تعبیر روایات دینی، دو رکعت نماز و سرشک و گونه تر در دل شب آن هم تنها برای پرواز از خداوند و خرسندی آن عزیز، از دنیا و هر چه در آن است سودمندتر باشد و پاداشی بی‌نهایت به فراخور جهان بی‌کرانه به خود گیرد و حتی زندگی دنیایی نمازگزار را ممتاز و متعالی سازد و به نور خویش بی‌فروزد.

همدمی با اهل سحر و هم‌نشینی با سرخوشان مست جام لدینا مزید و به نظاره نشستن نشانه‌های رحمت خدایی و استشمام بوی دل‌آویز بهشت گونه و نسیم خنکی که از جان و حکمت‌های دهان ملکوتی آنان می‌وزد و معرفت انسان را می‌نوازد، گواه این مدعاست.

[100] چو شو گیرم خیالش را در آغوش سحر از بسترم بوی گل آید
سلیمان بن خالد از امام باقر (علیه‌السلام) روایت می‌کند که امام به او فرمود:
آیا می‌خواهی تو را از دروازه‌های خیر آگاه سازم؟
سلیمان: فدایتان کردم بفرمایید.

امام: روزه، سپری در برابر آتش دوزخ است؛ صدقه (کمک رایگان به دیگران)، گناه و اشتباه را از بین می‌برد؛ و بیداری در دل شب برای ذکر خداوند (هفتاد مرتبه طلب مغفرت در [102]) سپس آیه یاد شده (تتجافی...) را خواندند. [101] نماز وتر

البته امام باقر (علیه‌السلام) نیز با پیروی از قرآن، برای نماز شب، پاداشی ذکر نکرده است. از امام باقر (علیه‌السلام) نقل شده است که آیه یاد شده درباره امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) و شیعیان ما نازل شده است، آنان که در ابتدای شب به خواب می‌روند و چون از شب دو سوم یا به مقداری که خدا خواست بگذرد - از خواب برمی‌خیزند - و به سوی پروردگارشان ناله و زاری

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

می‌کنند؛ در حالی که با میل و امید و هراس‌اند و در عطایایی که خداوند در کتابش برای پیامبر خویش یاد کرده، از اقامت در جوار او، ورود به بهشت ویژه و امان از ترس و وحشت، حرص [103] می‌ورزند.

در شب دل زنده را به حق میل بود در دیده شبروان او سیل بود
امام علی (علیه‌السلام) می‌فرماید:

خوش بخت و سعادت‌مند کسی است که فرایض پروردگار خویش را به انجام رسانده، رنج‌ها را (مانند سنگ آسیا دانه را) خرد کرده و شب هنگام از خواب دوری گزیند و چون خواب بر او چیره شود، زمین را تشک و دست خود را بالش قرار می‌دهد؛ در حالی که از زمره گروهی است که بیم روز واپسین، خواب را از چشمان‌شان ربوده و پهلوی‌شان از خوابگاه آنان جدا شده و به ذکر پروردگارشان زمزمه دارند و گناهان خویش را با استغفار پی در پی برطرف می‌سازند. [104] آنان حزب الله‌اند، همانا به حقیقت حزب‌الله رستگارست.

روایت است که خداوند به خاطر سحرخیزی نیکوکاران جامعه از خشم خود و عذاب [105] گنهکاران صرف نظر می‌کند.

راستی که نماز شب، خیر دنیا و آخرت است و نگرستن به آن از دریچه نگاه انسان کامل دل و جان آدمی را به شور وجود می‌آورد.

مرحوم علامه طباطبایی (ره) می‌گفت: من وقتی برای تحصیل به شهر مقدس نجف اشرف مشرف شدم، از آن جهت که با مرحوم عارف ربانی سید علی قاضی، خویشی و نسبت داشتم، گاهی از اوقات به محضر آن حضرت شرفیاب می‌شدم، تا این که روزی جلو در مدرسه ایستاده بودم، مرحوم قاضی از آنجا می‌گذشتند. وقتی به من رسیدند، دست‌شان را بر شانه من گذاردند و گفتند: ای فرزند، دنیا می‌خواهی نماز شب، آخرت هم می‌خواهی نماز شب.

و علامه پس از آن برخورد رمزآلود و این موعظه ژرف و تأثیرگذار نه از نماز شب جدا شد و نه مرحوم قاضی را رها کرد.

هر دل که پریشان شود از ناله بلبل در دامنش آویز که با او خبری هست
خدای متعال روح استاد آیت الله ایازی را در جوار و جرگه آل الله جای داده، بر سفره رزق رب میهمان فرماید، ایشان همواره طلبه‌ها را به سحرخیزی دعوت می‌کرد و آنان را حتی در نحوه راه رفتن به سکوت و آرامش و رعایت حال دیگران فرا می‌خواند؛ در مجموعه «راز سر به مهر» که به نام ایشان نوشته‌ام، یاد کرده‌ام:

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

مشرف شدم. بعد از اقامه نماز ظهر به امامت آقا و صرف [106] روزی خدمت «آقا جان» نهار همیشگی، آش دوغ و استفاده محضر و بیانات آن عزیز، هنگام مرخص شدنم، گفتم: آقا جان، عرضی داشتم. ا و با لحن همیشگی اش فرمود: «بگو بابا». گفتم اسم من این است (محمد هادی) و نام فامیل ما این (فلاح)، شما اهل سحرید، درخواست من از شما این است که در آن اوقات خوشتان، وقت سحر نزد خداوند را به اسم و نام فامیل یاد کنید و برای بیچارگی ام دعایی بفرمایید که ناگه بی اختیار، اشک، امانم را برید و آن عزیز مرا به سینه خود چسباند و فرمود: «خدا توفیقش دهد.» من نیز بی درنگ، قلب نازنین او را که ذکر الله، الله می گفتم، بوسیدم.

[107] اگر چه مستی عشقم خراب کرد، ولی اساس هستی من زان خراب آباد است از امام علی (علیه السلام) روایت است که سحر خیزی چهار اثر دارد

1- تن درستی؛ 2- رضایت پروردگار؛ 3- تمسک به اخلاق پیامبران؛ 4- دست رساندن به [108] رحمت خداوند.

ضمانت رزق و زیبایی چهره

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: دروغ می گوید کسی که نماز شب می خواند و گمان برده [109] (می گوید) گرسنه می ماند؛ زیرا نماز شب، عهده دار رزق روزانه است.

[110] «گره های روز را با نماز شب باز می کند».

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرماید: خدای تعالی به دنیا پیغام داد که هر کس بنده تو باشد، او را رنجور دار و آن که تو را رها سازد در خدمت او باش. هر گاه بنده ای با خداوند در دل شب تنها و دور از چشمان دیگران با او به مناجات بنشیند، حضرتش نور را در قلب او ماندگار سازد و چون یا رب یارب بگوید از سوی خداوند خطاب رسد: لبیک بنده من، هر چه خواهی طلب کن تا تو را بخشم و کارهایت را به من واگذار که تو را بسنده باشم؛ سپس به فرشتگانش می فرماید: ای فرشتگان من، بنده ام را بنگرید که در دل این شب تیره با من خلوت نشسته است؛ در حالی که دیگران به بطالت سرگرم و به غفلت خواب اند. ای فرشتگانم، گواه [111] باشید که من از او درگذشتم.

نماز شب، چهره را زیبا، خلق و خوی را نیکو، فرد را خوش بو، رزق را مهیا می سازد و [112] بدهی را ادا می کند و اندوه را از میان برده و دیده را جلا می بخشد.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

امام رضا(علیه السلام) می‌فرماید: از امام علی بن الحسین(علیه السلام) پرسیده شد: چرا چهره سحرخیزان از همه مردم زیباتر است؟ امام فرمود: زیرا آنان با خداوند خلوت می‌کنند و آن [113] حضرت از نور خود بر قامتشان می‌پوشاند.

آن را که نشان ضرب عشق است از چهره او چو نور پیداست

ضمانت روزی معنوی

رسول خدا(صلي الله عليه و آله) فرمود:

بر شما باد به برپایی نماز شب؛ زیرا این عمل، شیوه بندگانی است که با آن به پروردگارشان [114] نزدیک می‌شوند و از گناهان پاک می‌گردند.

[115] حاملان قرآن و شب زنده‌داران، بزرگواران و آبرومندان اتم هستند.

بهترین شما کسی است که سخنان پاکیزه گوید و میهمان پذیر باشد و طعام دهد و شب هنگام [116] در حالی که مردم خوابند، برخیزد و نماز بگذارد.

از امام صادق(علیه السلام) روایت شده که هر کس در پایان نماز وتر، هفتاد مرتبه «استغفر الله ربي و اتوب اليه» بگوید و تا يك سال بر آن مداومت کند نام او در زمره «المستغفرين» [118] نگاشته می‌شود. [117] بالاسحار»

روایت است که خدای تعالی به حضرت داود وحی فرمود:

ای داود، همواره در تاریکی شب استغفار کن، که هر کس وقتی مردم خوابند، تنها برای من به نماز بایستد، فرشتگانم را فرمان دهم تا برای او استغفار کنند و بهشت ویژه من او را آرزو [119] کند و هر تر و خشکی برای او دعا خواند.

ای داود! همانا من بندگانی دارم که از میان دیگران مرا دوست می‌دارند و من هم آنان را دوست دارم. آن‌ها مشتاق من‌اند و من نیز مشتاق آنانم؛ آنان مرا یاد می‌کنند، من هم آن‌ها را یاد می‌کنم، آنان به من می‌نگرند، من نیز به آنان می‌نگرم (ای داود!) اگر تو نیز به طریقت آنان گام نهی تو را هم دوست خواهم داشت و چنانچه از راه آنان بازگردی تو را دشمن می‌دارم. (داود) گفت: پروردگارا! نشانه اینان چیست؟

خداوند فرمود: چشم به سایه روز دوخته‌اند؛ چنان‌که چوپان به رمه خود چشم دوخته است، اینان غروب آفتاب را آرزو دارند، چونان که پرنده بازگشت به سوی لانه‌اش را آرزو می‌کند و چون شب همه جا را بپوشاند و با تاریکی درآمیزد و بسترها پهن گردند و تخت‌خواب‌ها برپا شوند

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

و هر دوستداری با دوستدارش خلوت کند، اینان قدم‌هایشان را به سوی من می‌گمارند و گونه‌هایشان را (بر زمین) می‌گسترانند و با سخنان من مرا می‌خوانند و به خاطر نعمت‌هایم نشسته، ایستاده، در حال رکوع و سجده لابه کرده، ضجه می‌زنند و گاه گریه‌کنان آه می‌کشند و شکوه می‌کنند، من آنان را می‌بینم که به خاطر من چه تحملي می‌کنند و می‌شنوم که از دوستی (دوری) ام گلایه دارند.

(ای داود) نخستین چیزهایی که به آنان می‌دهم سه چیز است؟

1- از نور خویش در دل‌هایشان می‌افکنم (در نتیجه) آنان از من آگاه می‌شوند؛ چونان که من از آنان آگاهم.

بر او علم يك ذره پوشیده نیست که پیدا و پنهان به نزدش یکی است

2- اگر آسمان‌ها و زمین و هر آنچه در آن‌هاست، در ترازوی عملشان قرار گیرد، من همه این‌ها را اندک می‌شمارم.

3- رویکردم به سوی آنان است، (ای داود) از نگاه تو آنکه را من به سویش رو کنم (آیا)

[\[120\]](#) کسی می‌داند که می‌خواهم چه به او عطا کنم؟

پیامبر (صلي الله عليه و آله) می‌فرماید:

خداوند ابراهیم (علیه‌السلام) را به دوستی برگزید؛ جز به این خاطر که میهمان نواز بود و

[\[121\]](#) در حالی که مردم به خواب بودن او به نماز شب می‌ایستاد.

به نیمه شب که همه مست خواب خوش باشند من و خیال تو و ناله‌های دردآلود

امام خمینی (ره) ذیل همین روایت می‌فرماید:

«در فضیلت نماز شب تنها همین روایت برای اهل آن بسنده است، ما نمی‌دانیم خلعت خلت

(دوست شدن با خداوند) چه خلعتی است و این که حق تعالی بنده‌ای را به دوستی برگزیند، چه

مقامی است؟ تمام عقل‌ها از تصور آن درمانده‌اند؛ اگر همه بهشت‌ها را به خلیل (دوست خدا)

بدهند، او به آن‌ها نگاه هم نکند؛ برای مثال، اگر کسی را دوست بداری و او نزد تو عزیز باشد و

بر تو وارد شود، تو با وصال جمال و دیدار او از هر ناز و نعمتی باز مانی و بی‌نیاز گردی، و

[\[122\]](#) این مثل با دوستی حق تعالی بسیار بی‌تناسب و فرق بین مشرقین است.

چنانچه بیداری شب انسان را به حقیقت و سرّ نماز آگاه کند و با ذکر و فکر حق انس بگیرد و

معراج قرب او شود، که دیگر جز جمال جمیل حق برای او چیزی نتواند [\[123\]](#) شب‌ها، مطیه

[\[124\]](#) بود.»

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

از پیامبر گرامی اسلام (صلي الله عليه و آله) روایت است که: هرگاه خداوند نماز شب را روزی مرد و زنی می‌فرماید و او از خواب برخیزد و يك دله و با اخلاص تنها برای خدا وضوی کاملی بسازد و با نیتی راستین و دلی درست و دور از بدی‌ها و با خشوع و دیده‌ای گریان به نماز بایستد، خداوند نه صف از ملائکه را پشت سر او قرار می‌دهد؛ چونان که عدد هر صف را جز خداوند کسی نتواند بشمارد؛ به گونه‌ای که يك سر صف در مشرق و طرف دیگر آن [\[125\]](#) در مغرب باشد و چون از نماز فارغ شود، به عدد ملائکه بر او درجات بنویسند.

لذت و بهجت نماز شب

یا رب شب دوشین چه مبارک سحری بود.

استا شهید مطهری می‌گوید:

«ما يك سلسله لذت‌های معنوی داریم که معنویت ما را بالا می‌برد. برای کسی که اهل تهجد و نماز شب است، جزو صادقین و صابرين و مستغفرین بالاسحار باشد، نماز شب لذت و بهجت دارد، آن لذتی که يك نفر نماز شب خوان حقیقی و واقعی از نماز شب خودش می‌برد، از آن «استغفرالله ربي و اتوب اليه»‌ها می‌برد، از آن «العفو» گفتن‌ها و یاد کردن و دعا کردن‌های حداقل چهار مؤمن می‌برد، و آن لذتی که از آن «یا رب یا رب» گفتن‌ها می‌برد، هیچ وقت يك آدم عیاش... احساس نمی‌کند.

[\[126\]](#) لذت آن نماز شب خوان خیلی عمیق‌تر، نیرومندتر و نشاط‌بخش‌تر است.»

پاداش پس از مرگ

امام حسین (علیه‌السلام) از رسول خدا (صلي الله عليه و آله) نقل می‌کند:

[\[127\]](#) آنکه عمرش را با شب‌خیزی و بندگی خداوند به پایان رساند اهل بهشت خواهد بود.

رسول خدا (صلي الله عليه و آله) می‌فرماید:

در روز واپسین بعد از آن که حق تعالی همه انسان‌ها را گرد هم آورده، ندایی به گوش می‌رسد که می‌گوید:

آنان که در دل شب از بستر خابشان کناره گرفته، خدا را می‌خواندند و از خشم او در هراس بودند، گام پیش نهند، سپس گروهی قدم فرا نهادند پیش از دیگران بر مقام خویش وارد می‌شوند و [\[128\]](#) پس از آنان به حساب مردم رسیدگی می‌شود.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

به سند صحیح از آن حضرت روایت است که فرمود:

در بهشتی که اقامت‌گاه همیشگی است، درختی وجود دارد که از آن اسب‌های دو رنگ (سیاه و سفید) با زین‌هایی از یاقوت و زبرجد (سنگی گران‌بها) و دارای یال و پر و بدون فضولات حیوانی بیرون می‌آید؛ دوستان خدا بر آن‌ها سوار می‌شوند و به هر کجا که بخواهند پرش می‌کنند و چون اهل بهشت آن‌ها را ببینند خطاب به آنان می‌گویند: ای برادران، با ما به انصاف رفتار نکردید، سپس از خداوند می‌پرسند: پروردگارا! این بندگان چگونه به این مقام رسیده‌اند؟ ملکی از عرش، بانگ زند که اینان در دنیا شبانگاه برای نماز از خواب برمی‌خواستند؛ در حالی که شما خواب بودید، آنان روزه داشتند، ولی شما طعام می‌خوردید، آن‌ها در راه خدا انفاق می‌کردند و شما دست تنگ می‌داشتید، آنان خدا را بسیار به یاد می‌آوردند و هر چند او را دوست

[129] می‌داشتند، ولی از ترس و هراس (عذاب) او گریه سر می‌دادند.

هم‌چنین روایت است که حق تعالی به حضرت موسی (علیه‌السلام) فرمود:

[130] ای موسی! در نماز شب، تاریکی قبر را به یاد آور.

ای موسی، در تاریکی شب از خواب برخیز (و با من به نجوا بنشین) تا قبرت را باغی از **[131]** باغ‌های بهشت قرار دهم.

این عبادت از موعظه‌های ابوذر غفاری بر در کعبه به حاجیان است که می‌گفت:

حجی به جای آور که تو را به اهداف بلند برساند، روزه‌ای بگیر که تو را از رنجش قیامت

[132] باز دارد و برای ایمنی از وحشت قبر در تاریکی شب دو رکعت نماز بگزار.

عارفی را پس از مرگش به خواب دیدند و از او پرسیدند: «خدای با تو چه کرد؟ گفت: این همه اشارت‌ها ناپدید شد و آن - همه - عبارت‌ها همه ناپدید شد و هیچ چیز به کار نیامد مگر آن **[133]** تسبیح‌ها که بامدادان کردمی».

[134] مرا در این ظلمات آنکه رهنمایی کرد نیاز نیم شبی بود و گریه سحری

اشک‌های سحری

اشک‌ریزی، به ویژه سرشک سحری که از یادآوری گناهان و ترس و هراس از عذاب خدای قهار و سختی‌های روز واپسین بر گونه‌های خداگرایان جاری می‌شود، به چند دلیل بهترین آداب به شمار می‌آید:

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دست‌های قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

1- گریستن بر رقت قلب، و نرمی و نازکی دل بر اخلاصی دلالت دارد که اجابت در دامانش حاصل است.

2- نشانه انقطاع الی الله و داشتن خشوع فراوان است.

3- گردن نهادن به توصیه‌ها و فرمانی است که خدای سبحان به پیامبرانش داشته است؛

[135] 4- ویژگی‌هایی را که اشک‌ریزی داراست در طاعات دیگر یافت نمی‌شود.

از آیت الله جوادی آملی نقل است: دل مؤمن که عرش رحمان خوانده شده، بر اشک استوار

. [136] است؛ زیرا «قلب المؤمن عرش الرحمن» و «کان عرشه علی الماء»

حافظ ز دیده دانه اشکی همی فشان باشد که مرغ وصل کند قصد دام ما

خداوند به حضرت موسی (علیه السلام) می‌فرماید:

[137] ای پسر عمران... از دیدگانت اشک را به من بیخش.

به حسن آنچه که دادند ندانند مگر همه از اشک بصر بوده و آه سحری

از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت است که:

1- هر چیزی را پیمان‌ه و سنجشی است، جز گریستن (برای خدا) که یک قطره از آن

[138] دریا‌هایی از آتش (عذاب) را فرو می‌نشاند.

2- چنانچه در یک ملت و گروهی تنها یک نفر آن‌ها از بیم (عذاب) خداوند بگریزد، حق تعالی

[139] بر همه آنان ترحم کند.

3- گریستن از ترس (عذاب) خداوند، موج‌هایی دریایی خشم حق تعالی را فرو می‌نشاند.

[140]

4- هر کس از گناهی بگریزد بخشوده می‌شود، و هر که از ترس آتش عذاب گریه کند، خداوند

او را از آتش ایمن گرداند و آنکه از شوق بهشت به گریه افتد، خداوند در بهشتش جای دهد و

ایمنی از هراس بزرگ قیامت را برای او بنویسد. و اگر کسی از بیم (قهر) خداوند اشک بریزد،

آن حضرت او را با پیامبران و صدیقان و شهدا و نیکان محشور سازد و اینان چه نیکو رفقای

[141] هستند.

5- هیچ مؤمنی نیست که سرشگ چشمانش به اندازه پر مگسی بر گونه‌هایش جاری گردد،

جز آنکه خداوند آتش را بر روی او حرام کند.

کنونت که چشم است اشکی بیار زبان در دهان است عذری بیار

در برخی از احادیث آمده است هر چند به اندازه سر مگش هم باشد از چشمانش اشک بگیرد.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

از امام صادق (علیه السلام) روایت است:

من نور قلب را می‌جستم، آن را در اندیشیدن و گریستن یافتم.

نقل است که کسی «پیامبر (صلي الله عليه و آله) را در خواب دید، - پیامبر وي را فرمود: - قرآن خواندي، گریستن کو؟»

پیامبر (صلي الله عليه و آله) به امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمود:

یا علی، بر تو باد به گریستن از ترس و هراس (عذاب) خداوند که به ازای هر سرشک آن، خانه‌ای در بهشت برای تو بنا می‌شود.

تا به خرمن برسد کشت امیدي که تو راست چاره کار به جز دیده بارانی نیست

گویند کسی رویی زیبا به خواب دید و می‌گفت: هرگز از آن نیکوتر ندیده بودم. چونان که

می‌درخشید، به او گفتم: چه نیکو رویی داری، گفت: یاد داری آن شب که بگریستی؟ گفتم: دارم،

گفت: من از آن اشک تو برگرفتم، به روی خویش اندر مالیدم، روی من چنین شد که

[\[142\]](#) می‌بینی.

همچنین در حدیث است که اگر دل و جانت بسته بود و دیدگانت بخیلی کردند، خود را به

[\[143\]](#) حالت گریه در آور.

تاك خویش از گریه‌های نیمه شب سیراب دار کز درون او شعاع آفتاب آید برون

[\[144\]](#) گر به روی تو حریم خویش را در بسته‌اند سر به سنگ آستان زن، لعل ناب آید برون

ولی بدانیم که خشکی و بسته شدن دیده‌هایمان از سنگ دلی است و برای این که در پیشگاه

خداوند دلی نرم و نازک و دیدگانی سخاوتمند داشته باشیم باید که پیش‌تر، از خود مراقبت کنیم و

در دست یافتن به آن بکوشیم. باور کنیم که جهان را صاحبی باشد خدا نام، نگاه او را بپذیریم و

نزد او آبروداری کنیم.

امیر المؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید:

اگر کسی از شما خواست بداند که جایگاه و منزلت او نزد خداوند چون است باید بنگرد

جایگاه و منزلت خداوند نزد او در هنگام گناه چگونه است.

«شیخ بو علی دقاق، مریدی داشت بازرگان [که] بیمار شد [ه بود]، شیخ به عیادت وی آمد و

پرسید که تو را چه شد؟ - بازرگان - گفت: شب برخاستم که وضو سازم - تا نماز شب به جای

آرم - تابی بر پشت من افتاد و دردی سخت پدید آمد و تب در پیوست [دردش ادامه یافت]. استاد

[شیخ بو علی دقاق] گفت: تو را به این فضولی چه کار که نماز شب کنی؟ تو را [وابستگی به]

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

بر پا نهد، [145] مردار دنیا از خویشتن دور می‌باید کرد؛ کسی را که سر [ش] درد کند - و طلا [146] هرگز به نشود و چون دست [ش] نجس گردد [و] آستین شوید، هرگز پاک نگردد».

تحصیل معرفت

اشک و سرشک دیده می‌بایست که از هراس درونی و حقیقی و از سر معرفت و شناخت ژرف با پیش زمینه‌ای از نگاه مطالعاتی و اندیشه‌ای و از سر عشق و مهرورزی باشد و الا جز شوری آن، چیزی به دست و دل سود، نرسد.

گوهر معرفت اندوز که با خود ببری که نصیب دگران است نصاب زر و سیم «کلید همه خوبی‌ها و سعادت‌ها، معرفت خدا و محبت اوست، و لذیذترین لذات و خوشی‌ها [147] در انس با خداست».

پس از [148] در زیارت شریف عاشورا می‌خوانیم: «فأَسئَلُ اللهَ الَّذِي أكرَمَنِي بِمَعْرِفَتِكُمْ؛ خداوندی سؤال می‌کنم که مرا به معرفت شما گرامی داشته است». پس گرامی داشتن در نزد خدا از جمله بر معرفت آل الله مبتنی است و بر آن تکیه دارد. همچنین است گرسیتن در پیشگاه خدا، و فراتر از آن، زسیتن ایده‌آل جز بر پایه شناخت بنا نمی‌شود و زندگی، بی‌معرفت هیچ امنیت ندارد و گوارا نیست.

گر کیمیا دهندت بی‌معرفت گدایی و معرفت دهندت بفروش کیمیا را

امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) فرمود:

[149] چه بسا تلاشگری که نشسته باشد و پیش نرود و چه بسا بیداری که خفته باشد.

همچنین امام زین العابدین (علیه‌السلام) می‌فرماید: ترس این نیست که کسی گریه کند و از دیده‌های اشک بریزد، ولی از پارسایی که او را از گناهان باز دارد برخوردار نباشد که این جز [150] ترس کاذب نیست.

بی‌کمال سوز دردی نام دین هرگز مبر بی‌جمال شوق و صلی تکیه بر ایمان مکن

شهید مطهری درباره گروه خوارج می‌نویسد: «آنان [خوارج] دوازده هزار نفر بودند که از سجده زیاد، پیشانی‌شان و سر زانوهایشان پینه بسته بود؛ زاهدانه می‌خوردند و زاهدانه می‌پوشیدند و زاهدانه زندگی می‌کردند؛ زبان‌شان همواره به ذکر خدا جاری بود، ولی روح اسلام را نمی‌شناختند و ثقافت اسلامی نداشتند؛ همه کسری‌ها را با فشار بر روی رکوع و سجود

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

می‌خواستند جبران کنند؛ تنگ‌نظر، ظاهر پرست، جاهل و جامد بودند و سدی بزرگ در برابر [151] اسلام».

به گوش امیر المؤمنین (علیه‌السلام) رساندند، فلانی که از خوارج است، وقت سحر برای نماز برمی‌خیزد و قرآن می‌خواند، امام فرمود: «خوابی که بر یقین استوار باشد از نمازی که بر شک [152] و تردید بلغزد سودمندتر است».

و نیز از آن حضرت روایت است:

چه بسا روزهداری که از روزه گرفتنش جز گرسنگی و تشنگی سود نبرد و چه بسا نمازگزاری که از سحرخیزی‌اش جز بیداری و رنجوری عایدش نشود، چه خوش است خواب [153] زیرکان و طعام خوردنشان».

امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید:

اگر مردم می‌دانستند که در معرفه‌الله چیست، هرگز به زندگی دنیای دشمنان و نعمت‌های آن که همچون شکوفه می‌درخشند، چشم نمی‌دوختند و دنیای آن‌ها در نظرشان از آنچه که زیر پای خود می‌گذارند بسی کم‌ارتر می‌بود! و با معرفت خدا متنعم می‌شدند و از آن مثال شادمانی کسی که همواره در باغ‌های بهشت با دوستان خدا است لذت‌ها می‌بردند.

همانا معرفه‌الله، آشنایی در شرایط ترس و دل‌تنگی، همراهی در تنهایی، روشنایی در [154] تاریکی، نیرویی در برابر ناتوانی و بهبودی هر دردی است.

جای دارد در این بخش از حالات سحری امام امیر المؤمنین علی (علیه‌السلام) یاد کنیم: «حبه عرنی و نوف بکالی؛ شب را در صحن درالاماره کوفه خوابیدند. بعد از نیمه شب دیدند امیر المؤمنین علی (علیه‌السلام) آهسته از داخل قصر به طرف صحن حیاط می‌آید، ولی با حالتی غیر عادی، دهشت فوق‌العاده‌ای بر او مستولی است، قادر نیست تعادل خود را حفظ کند، دست خود را به دیوار تکیه داده و خم شده و با کمک دیوار قدم به قدم پیش می‌آید و با خود آیات آخر سوره آل عمران را زمزمه می‌کند:

ان في خلق السموات و الارض واختلاف الليل و النهار لآيات لاولي الالباب. الذين يذكرون الله قياما و قعودا و... انك لا تخلف الميعاد.

همین که این آیات را به آخر رساند از سر گرفت، مکرر این آیات را - در حالی که از خود بی‌خود شده بود و گویی هوش از سرش پریده بود - تلاوت کرد.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

حبه و نوف هر دو در بستر خویش آرمیده بودند و این منظره عجیب را از نظر می‌گذرانند، حبه مانند بهت زدگان خیرمخیره می‌نگریست، ولی نوف نتوانست جلو اشک چشم خود را بگیرد و مرتب گریه می‌کرد، تا این که امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) به نزدیک خوابگاه حبه رسید و گفت:

- خوابی یا بیدار؟

- بیدارم یا امیرالمؤمنین، تو که از هیبت و خشیت خدا این چنین هستی پس وای به حال ما بیچارگان!

امیرالمؤمنین چشم‌ها را پایین انداخت و گریست، آن‌گاه فرمود:

ای حبه، همگی ما روزی در مقابل خداوند نگهداشته خواهیم شد، و هیچ عملی از اعمال ما بر او پوشیده نیست، او به من و تو از رگ گردن نزدیکتر است. هیچ چیز نمی‌تواند بین ما و خدا حائل شود.

آن‌گاه به نوف خطاب کرد:

- خوابی؟

- نه امیرالمؤمنین، بیدارم، مدتی است که اشک می‌ریزم.

- ای نوف، اگر امروز از خوف خدا زیاد بگری، فردا چشمت روشن خواهد شد.

ای نوف، هر قطره اشکی که از خوف خدا از دیده‌ای بیرون آید، دریاهایی از آتش را فرو نشاند.

ای نوف، هیچ کس مقام و منزلتش بالاتر از کسی نیست که از خوف خدا بگرید و به خاطر خدا دوست بدارد.

ای نوف، آن کس که خدا را دوست بدارد، و هر چه را دوست می‌دارد به خاطر خدا دوست بدارد، چیزی را بر دوستی خدا ترجیح نمی‌دهد و آن کس که هر چه را دشمن می‌دارد به خاطر خدا دشمن بدارد، از این دشمنی جز نیکی به او نخواهد رسید. هرگاه به این درجه رسیدی حقایق ایمان را به کمال دریافته‌ای.

سپس لختی حبه و نوف را موعظه کرد و اندرز داد؛ آخرین جمله‌ای که گفت این بود: از خدا بترسید، من به شما ابلاغ کردم.

آن‌گاه از آن دو نفر گذشت و سرگرم احوال خود شد، به مناجات پرداخت، می‌گفت: خدایا، ای کاش می‌دانستم هنگامی که از تو غفلت می‌کنم تو از من رو می‌گردانی یا باز به من توجه داری؟

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

ای کاش می‌دانستم در این خواب‌های طولانی‌ام و در این کوتاهی‌های کردنی، در شکرگزاری، عالم نزد تو چگونه است؟

حبه و نوف گفتند: به خدا قسم، دائماً راه رفت و حالش همین بود تا صبح طلوع [155] کرد.»

تا به خرمن برسد کشت امیدی که تو راست چاره کار به جز دیده بارانی نیست یکی از اصحاب امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در حضور معاویه از حالات شبانگاهی آن حضرت بازگفت (به گونه‌ای که معاویه این دشمن دیرینه امیرالمؤمنین را به گریه واداشت)؛ «گواهی می‌دهم که من به چشم خود دیده‌ام آن حضرت در جاهایی از عبادتش، وقتی شب پرده‌اش را بر همه جا می‌گسترانید او در محرابش به نماز می‌ایستاد و ریش مبارکش را در دست خود می‌گرفت و چونان مارگزیده‌ای به خود می‌پیچید و مثال دل سوخته‌ای می‌گریست و می‌گفت: [156] آه از کمی توشه و درازی راه و دوری سفر و کلانی و بزرگی محل فرود.

ابودرداء می‌گوید: امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) را در حالت سجده به گونه‌ای مشاهده کردم که گویی هیچ صدایی نمی‌شنود و حرکتی ندارد، فریاد زد: سوگند به خدا (علیه‌السلام) مرده است، شتابان به فاطمه (سلام‌الله‌علیها) خبر دادم که امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در مسجد فوت کرده است.

فاطمه به من فرمود:

هي و الله الغشية التي تأخذ من خشية الله.

بصفت ترجمه

به خدا سوگند این حالت، نوعی بیهوشی از ترس خداست که بر امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) (ابودرداء تو یکبار دیده‌ای، فاطمه همیشه امیرالمؤمنین را به این حال [157] عارض می‌شود. مشاهده می‌کند؛ این حالت امیرالمؤمنین برای فاطمه ناآشنا نیست).

علي آن شیر خدا شاه عرب	الفتی داشته با این دل شب
شب ز اسرار علی آگاه است	دل شب محرم سر الله است
شب شنفته است مناجات علی	جوشش چشمه عشق ازلی
در جهانی همه شور و همه شر	ها علی بشر کیف بشر

[158] شبروان مست ولای تو علی جان عالم به فدای تو علی

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

امیرالمؤمنین (علیه السلام) ضمن توصیف حالات پرهیزکاران در شب و سحر، دیگران را نیز راه می‌نماید و چگونه بودن و زیستن در هر سحر را به آنان می‌آموزد:

پرهیزکاران در شب بر پا ایستاده مشغول نمازند؛
 - قرآن را جز جزء و با تفکر و اندیشه می‌خوانند؛
 - با قرآن جان خود را محزون ساخته و داروی درد خود را می‌یابند؛
 - وقتی به آیه‌ای برسند که تشویقی در آن است، با شوق و طمع بهشت به آن روی آورند و با جان پر شوق در آن خیره شوند، و گمان می‌برند که نعمت‌های بهشت در برابر دیدگانشان قرار دارد؛

- هر گاه به آیه‌ای می‌رسند که ترس از خدا در آن باشد، گوش دل به آن می‌سپارند و گویا صدای بر هم خوردن شعله‌های آتش، در گوششان طنین افکن است؛
 - پس قامت به شکل رکوع خم کرده، پیشانی و دست و پا بر خاک می‌سایند؛
 - از خدا آزادی خود را از آتش جهنم می‌طلبند؛
[159] - در روز، دانشمندان بردبار و نیکوکارانی با تقوا هستند.

از پیشوایان دینی نقل شده است که از نشانه‌های پیروان امیرالمؤمنین (علیه السلام) این است که هر گاه شب همه جا را بپوشاند، آنان زمین را بستر خود می‌سازند و با پیشانی‌شان روی به زمین، سجده‌هایشان بسیار و سرشک دیده‌هایشان فراوان و دعا و خواسته آن‌ها (از خداوند) فراوان **[160]** است؛ مردم شادمانند؛ در حالی که آنان به دل اندوه دارند.

نقل است مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی - این مست ولای مولایش امیرالمؤمنین و آموخته مکتب علوی - شب‌ها که برای نماز شب از خواب برمی‌خاستند؛ ابتدا مدتی در همان بسترشان بلند بلند گریه می‌کرد.

با یاد خوست خسیم، در خواب خوست بینم از خواب چو برخیزم، اول تو به یاد آبی سپس بیرون آمده با نگاه به آسمان آیات آخر سوره آل عمران را قرائت می‌کرد و سر بر دیوار می‌گریست و باز پس از تطهیر و پیش از وضو کنار حوض می‌نشست و اشک می‌ریخت. و تا رسیدن بر سر سجاده و شروع نماز شب چندین جا نشسته و برخاسته، گریه می‌کرد و چون **[161]** به نماز می‌ایستاد، دیگر حال و وصال در نمازشان به وصف نگنجد.

در گلستان خواهش، بی‌شبنم سرشکی گل دسته دعا را رنگ اثر نباشد
 بی‌فیض گریه عاشق، از نشئه بی‌نصیب است پیمان‌ه تهی‌دان چشمی که تر نباشد

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

گریه و ناله امروز تو، به درگاه الهی، و بیهوشی از گریه نسیه و شیون فردای دیگران برای تو، عاقلانه و سودمندتر است.

خداوند به حضرت موسی و عیسی (علیهما السلام) فرمود:

ای موسی، تا در دنیایی به حال خود گریه کن: «ابك علي نفسك ما كنت في الدنيا»
ای عیسی در خلوتها گریه به حال خود را پیشه کن: «يا عيسي، ابك علي نفسك في الخلوات».

نقل است که امام صادق (علیه السلام) گاه شبانه بر مزار اهل قبور می آمد و می گفت:

ای اهل قبور، چگونه است که من شما را می خوانم و شما هیچ پاسخ نمی گوید؟

سپس می گفت: سوگند به خدا میان آنان و جواب گویی، پرده افتاده است و گویا من هم مثل آن ها خواهم شد. آن گاه تا بر آمدن خورشید رو به قبله به نماز می ایستاد.

مفتقرا متاب رو، از در او به هیچ سو زان که مس وجود را فضا او طلا کند

[162] نقل است که مرحوم ملا محمد اشرفی از شاگردان مرحوم سعید العلماء بار فروشی

وقت سحر در نجوا و زمزمه سحری، به گونه ای بر سر و سینه می زد که صبح هنگام چهره اش

[163] چونان می نمود که گمان می رفت از بستر بیماری برخاسته است.

چون شب آمد همه را دیده بیارآمد و من گویی اندر بن مویم سر نشتر می شد

یکی از نزدیکان سید جلیل القدر حجت الاسلام شفتی نقل می کند که با ایشان هم سفر بودم،

وقتی شب فرا رسید در یکی از روستاهای بین راه منزل کردیم. چون لختی از شب گذشت، برای

خواب به جای خود رفتم، سید گمان برد که من خوابیدم، برخاست و به نماز ایستاد و گریه را سر

داد؛ چونان که بندبند کالبدش مرتعش بود و دو فکش به هم می خورد و نمی توانست کلمات نماز را

صحیح ادا کند.

به گواهی بزرگان او هر سحرگاه در خانه و کتابخانه اش نیز دیوانه وار سخت می گریست و

[164] گاه همسایگان با خبر و بیدار می شدند.

[165] ز جور کوب طالع سحرگهان چشمم چنان گریست که ناهید دید و مه دانست

حضرت سیدالساجدین امام زین العابدین (علیه السلام) با چشمانی اشک بار به خدای متعال

عرضه می دارد:

بار الهی، مرا به گریه بر حال خودم، کمک ده؛ زیرا من حقیقتاً با مسامحه و آرزوها، عمرم را

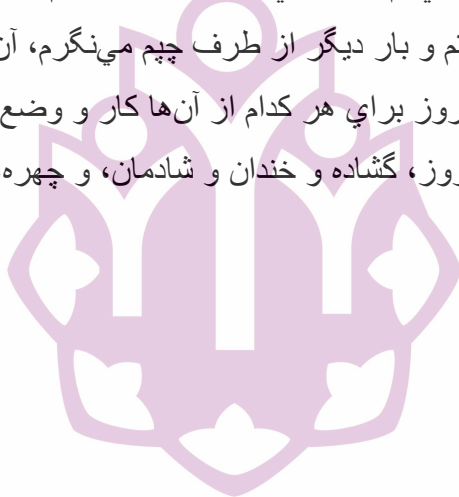
به باد فنا سپردم و آن چنان تنزل یافتم که از خیر خود ناامیدم. پس بد حال تر از من کیست اگر بر

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

همین حال به قبرم که برای خوابیدن و آرمیدن، آن را هموار و با عمل صالح، مفروش نساختم، پای بگذارم؟

من چرا نگریم در حالی که نمی‌دانم بازگشت من به چه سوی خواهد بود. و می‌بینم نفس (اماره) بر من خدعه به کار می‌برد و روزگارم در حالی که مرگ بالهائش را بر سرم می‌جنباند فریب می‌دهد. چرا من نگریم؟

گریه می‌کنم برای جان دادنم؛ گریه می‌کنم برای تاریکی قبرم، گریه می‌کنم برای تنگی و فشار لخدم، گریه می‌کنم برای پرسشی که (منکر و نکیر) از من خواهند داشت؛ گریه می‌کنم برای آن زمانی که از گورم بیرون می‌آیم؛ در حالی که برهنه و خوارم و سنگینی بار گناهانم بر دوش می‌کشم؛ یکبار از طرف راستم و بار دیگر از طرف چپ می‌نگرم، آن‌گاه که مردم همه در کاری غیر از کار من باشند در آن روز برای هر کدام از آن‌ها کار و وضع خاصی است که آن‌ها را بس است. چهره‌هایی در آن روز، گشاده و خندان و شادمان، و چهره‌هایی غبارآلود و گرفته و [166] مات و خوارند.

نهضت ترجمه
Translation Movement
.IRIS

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

آداب و کیفیت نماز شب

نماز شب را می توان به دو صورت آسان و کوتاه یا مفصل همراه با دعاها و وارده بجا آورد. به جهت اختصار در اینجا فقط نوع آسان را یادآوری می کنم

نماز شب مجموعاً یازده رکعت است:

- ۱- هشت رکعت به صورت چهار نماز دو رکعتی به عنوان نافله شب می باشد که دو رکعت، دو رکعت، مانند نماز صبح خوانده می شود
  - ۲- دو رکعت به عنوان نماز شفع: بهتر است در رکعت اول بعد از حمد سوره ناس، و در رکعت دوم بعد از حمد، سوره فلق خوانده شود
  - ۳- یک رکعت نماز وتر: بعد از حمد سه بار سوره توحید، یک بار سوره فلق و یک بار سوره ناس خوانده شود
- سپس دستها را قنوت می گیری و حاجت خود را از خداوند طلب می کنی. آنچه روایت شده که در قنوت بگویند:

- هفتاد بار استغفار کنید: استغفر الله ربی و اتوب الیه
- هفت بار بگویند: هذا مقام العائذ بك من النار این است مقام کسی که از آتش قیامت به تو پناه می آورد
- سیصد مرتبه بگویند: العفو

بهضت ترجمه

Translation Movement

- برای چهل مومن دعا کنید و بگویند: اللهم اغفر لفلان به جای فلان اسم آن مومن را بگویند. هم برای مومنینی که در دنیا هستند و هم مومنینی که از دنیا رفته اند می توانید دعا کنید

البته می توانید همه مومنین را در نظر بگیرید و چنین بگویند: اللهم اغفر للمومنین و المومنات

سوز دل و گریه چه از شوق باشد، چه از خوف، چه در مقام استغفار باشد، چه در مقام تلاوت آیات استماع آنها، چه در حال سجده باشد، چه در حال دیگر و مقام دیگر، هر کجا و هر مقامی باشد، از فهم و شعور سر چشمه می گیرد. آنکه می فهمد، می سوزد و اشک میسوزد، و آنکه نمی فهمد نه می سوزد و نه اشک میریزد. چند حدیث زیر اهمیت این قطرات گرانبها تر از دُر را بیشتر می نمایاند

امام صادق (ع): نزدیکترین حالت بنده نسبت به پروردگار عز و جل، حالتی است که او

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

در سجده با گریه است

امام باقر (ع): هیچ قطره ای نیست که نزد خدای عز و جل محبوبتر باشد از قطره اشک در ظلمت شب که از خوف خدا باشد و جز برای او منظوری نباشد

امام صادق (ع): هر چشمی در روز قیامت گریان است مگر چشمی که از حرام اجتناب کند و چشمی که شب را در طاعت خدا بیدار باشد و چشمی که در تاریکی شب از خشیت خدا گریه کند

صفت باده عشق زمن مست مپرس ذوق این باده ندانی بخدا تا نچشی

اما اشک چشم نعمتی است بسیار عظیم از جانب حضرتش که به دوستانش که دل خود را آماده کرده اند عطا می کند با نگاهی گذرا به اطراف خود می بینیم که این نعمت را کمتر کسی داراست که از خشیت خدا چشمش تر شود امام صادق (ع) علت آن را اینچنین بیان می کند:

علامت و نشانه شقاوت و پلیدی انسان آن است که چشمانش از گریستن بخشکد و گریه نکند. گریه نکردن در اثر سنگدلی و پلیدی دل است و پلیدی و آلودگی دل نشانه زیادی گناه و معصیت خداست و گناه و معصیت خدا نشانه علاقه و محبت به دنیاست

بِه محبت به دنیا

صحبت خصوصی: وقتی عکس به شهیدی رو می بینم یا خاطره ای از شون می خونم خیلی حسرت می خورم. من خودم زمان جنگ خیلی کوچیک بودم (به سیب زمینی می گفتم تیب دمینی) ولی بعضی وقتها از یاد اونها نزدیکه که اشکم درآد. چند وقت پیش بطور اتفاقی با وبلاگی آشنا شدم که در اون یکی از رزمنده ها خاطراتش رو مینویسه حیقم اومد که اونو اینجا معرفی نکنم

خدایا! غربت و تنهایی، صفت خاص مردان توست خدایا باقیمانده غیبت غریبانه اش را بر ما ببخش و با تعجیل در ظهورش اولیانت را عزیز و دشمنانت را خوار کن

این معز الاولیا و مدل الاعداء

Translation Movement

نوشته شده در ساعت 3:8 توسط مجید شب نور

پیام‌های دیگران (6 پیام)

چهارشنبه، 1 مرداد،
1382

آثار نماز شب قسمت دوم

پاسبان حرم دل شده ام شب همه شب *** تا در این پرده جز اندیشه او نگذارم

نماز را ستون دین نامیده اند و روشن است که سقف بدون ستون دوامی ندارد. این تشبیه پر مفهوم اهمیت نماز را بیش از پیش می نمایاند. وظیفه ما این است که هر چه بهتر آن را بشناسیم و هر چه دقیقتر بکار بندیم

به عنایت نظری کن که من دلشده را *** نرود بی مدد لطف تو

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

کاری از پیش

مقام معظم رهبری نیز این اهمیت را یادآور شده و میفرماید: هیچ وسیله ای مستحکم تر و دائمی تر از نماز برای ارتباط میان انسان با خدا نیست، مبتدی ترین انسانها رابطه خود با خدا را بوسیله نماز آغاز می کنند برجسته ترین اولیا خدا نیز بهشت خلوت انس خود با محبوب رادر نماز می جویند. این گنجینه ذکر و راز را هرگز پایانی نیست و هر که با آن بیشتر آشنا شود جلوه و درخشش بیشتری در آن می یابد

با این مقدمه کوتاه بحث نا تمام خودمان را از آثار نماز شب در برزخ و آخرت پی می گیریم

دوم؛ آثار نماز شب در برزخ

• ورود نوری در قبر

امیرالمومنین علی(ع) فرمود: هر کس یک شب تمام به عبادت به سر برد، در حالی که قرآن شریف را تلاوت کند و هم در رکوع و سجود و ذکر خدا باشد، مشعلی از نور در قبر او برزند و تیرگی گناه و حسد را از قلب او بر طرف سازند، او را از عذاب قبر ایمن گردانند و بیزاری و برات آزادی از جهنم بدو عطا کنند

- خروج از قبر به صورت نورانی
- مونس انسان در قبر

رسول خدا(ص) می فرماید: نماز شب بین نماز گزار و ملک الموت واسطه میشود. چراغ قبر، فرش زیر او، پاسخ نکیر و منکر، مونس انسان و زیارت کننده او در قبر تا روز قیامت خواهد بود

- مانع فشار و عذاب قبر
- نجات از عذاب قبر و آتش
- شفیع نماز گزار

سوم؛ آثار نماز شب در آخرت

نماز شب در آخرت و روز قیامت نیز آثار فراوانی دارد و باعث نجات انسان می شود و در این باره احادیث فراوان است که در اینجا فقط به اختصار این آثار را مرور می کنیم

- نماز شب سبب ورود به بهشت می شود
- آسایش و راحتی در موقف قیامت
- نامه اعمال را به دست راست او می دهند
- عبور از پل صراط به صورت سریع
- آزادی از جهنم و دفع آتش
- چشم نماز شب خوان در قیامت گریان نیست

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

• زینت آخرت است نماز شب

حسن ختام کلام در آثار نماز شب را با حدیثی طولانی از پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) به پایان می بریم که می فرمایند: وقتی روز قیامت شد، نماز شب شخص ظهور می کند و این آثار برای اوست: نماز در بالای سرش سایه بان است. بر سرش چون تاجی است. لباس بدن نمازگزار است (آنجا که همه عریانند). نوری است که در برابرش می تابد. میان شخص و آتش حائل و فاصله می شود. در برابر خداوند متعال برای مومن برهان می باشد. در میزان اعمال انسان سنگین است. جواز عبور از صراط است. کلید بهشت است

من آنچه شرط بلاغت است با تو می گویم تو خواه از سخنم بند گیر و خواه مال

از قول ابو حمزه ثمالی آورده اند که می گوید: دیدم حضرت علی ابن الحسین (ع) را که نماز می خواند پس ردای آن حضرت از دوشش افتاد و آن را سر جای خود مرتب نکرد تا نماز تمام شد. بعد از نماز من از حضرت پرسیدم که چرا نسبت به افتادن عبایتان در نماز بی توجه بودید؟ فرمودند: وای بر تو! آیا می دانی در محضر که بودم؟ همانا از بنده قبول نشود نمازی مگر آنچه را در آن اقبال نموده باشد. من گفتم: پس ما هلاک شده ایم (نمازهایمان باطل است)! حضرت فرمودند: خداوند نقصان نمازهایتان را با نافله جبران می کند

نهضت ترجمه
Translation Movement
.INS

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

آداب پس از بیداری

آی آمد صبح تا که از خاک
اندوده تیرگی کند پاک
و آلوده تیرگی بشوید

[167] آسوده پرنده‌ای زند پر

از قبیل اغراء تحریک و تهییج و نظیر [168] «من اللیل؛ پاره‌ای از شب را به نماز بایست»
نیز از کلمه «من اللیل» فهمیده می‌شود که هر کس [169] علیک باللیل؛ بر تو باد به شب می‌باشد.
به مقتضای معرفت و حال خویش می‌تواند بر مدت تهجد خود بیفزاید یا از آن بکاهد و به اندکی
بسند کند علاوه بر آن در سوره مزمل آمده است: «عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ؛ خداوند
می‌داند که شما توان شمارش مقدار معینی از شب را ندارید، از این رو، عذر شما را پذیرفته
[170] است».

ولی از زیاده‌روی به ویژه در ایام و لحظه‌های ادبار و بی‌حالی بپرهیزیم تا نتیجه عکس ندهد
و به سرخوردگی، دل زدگی و محرومیت از نماز شب نینجامد.
به تعبیر حضرت امام خمینی(ره): «ممکن است پس از مدتی بیداری شب انس و عادت به
آن، خدای تعالی کم کم دستگیری می‌فرماید و با یک لطف خفی خلعت رحمت بر تو ببوشاند، ولی
از سر عبادت مجملاً غافل مباش و همه را به تجوید قرائت و تصحیح ظاهر فقط
[171] مپرداز».

از امیرالمؤمنین(علیه‌السلام) روایت است که: «یا کمیل، ان الله لا یسألك الا علی
؛ ای کمیل، خداوند تو را جز بر (عملی که انجام یا ترک آن) واجب است پرسش [172] فرض
نخواهد کرد.

پس قدر معینی از شب را ذکر و حضور بپردازد و در صورت داشتن وقت و حال بیش‌تر،
باز به ذکر یا فکر و یا مناجات مشغول شود.

چون صدای خروس را بشنود، بخواند: [173] از امام صادق(علیه‌السلام) روایت است
سبوح قدوس ربنا و رب الملائكة و الروح سبقت رحمتك غضبك لا اله الا انت، عملت سوء
و ظلمت نفسي فاغفر لي انه لا یغفر الذنوب الا انت فتب علی انك انت التواب الرحیم؛ پاک و منزه
مهربانی‌ات بر خشم تو پیش دارد، [174] است پروردگار ما و پروردگار فرشتگان و روح؛

35 سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

معبودی جز تو نیست، تو را منزّه می‌دانم و سپاس می‌گویم، من بد کرده‌ام و بر خود ستم روا داشته‌ام، مرا بیامرز، همانا جز تو، گناهان را نیامرز.

[175] شرم باد از حضرت حق آدمی را هر سحر کو به خواب غفلت است و حمد گویان فاخته

[176] الهی! خروس را سحر باشد و حسن را نباشد.

[177] الهی، خروس را در شب خروش باشد و حسن خاموش باشد.

[178] گرچه همه را خواب سحرگه بریاید لیکن تو مرا دیده بیدار عطا کن

چون از خواب برخاستیم، سجده کنیم؛ چنان که رسول گرامی اسلام (صلي الله عليه و آله) پس از بیداری سجده می‌کرد.

«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ»؛ پروردگارت را به حمد و سپاس، تسبیح گوی و از سجده کنندگان باش. و پروردگارت را پرستش کن تا تو را یقین فرا **[179]** رسد.»

«وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا»؛ مقداری از شب، خدا را سجده کن و شب طولانی **[180]** را به تسبیح او بپرداز.»

ارباب معرفت گفته‌اند: جدای از سجده‌های نمازهای واجب روزانه، سجده‌ای باید که به تعجیل سر از خاک برداری و بگویی: «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ»؛ خدایا **[181]** معبودی جز تو نیست، تو پاک و منزهی و من از ستمکارانم.»

مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی به نقل از استاد خود مرحوم ملا حسین قلی همدانی، مداومت بر یک مرتبه سجده طولانی در هر شبانه روز را با ذکر «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ» برای اصلاح دل و دریافت و تحصیل معارف خدایی بسیار تأثیر گذار **[182]** می‌دانست.

[183] همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی به پیام‌آشنایان بنوازد آشنا را

الهی، غبطه ملائکه‌ای می‌خورم که جز سجده ندانند. کاش حسن از ازل تا ابد در یک سجده **[184]** بود.

از رسول خدا (صلي الله عليه و آله) روایت است که: سه نفراند که خداوند، فرشتگانش را مباحثات کند: (یکی از آنان) کسی است که مقداری از شب را برخیزد، تنها به سجده رفته در آن به خواب رود. پس خداوند (در این حال) به ملائکه می‌فرماید: بنده‌ام را بنگرید که روحش نزد **[185]** من است و کالبدش برایم به سجده رفته است.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

«خواب خداوندان مجاهده، صدقه بود از خدای - تعالی - بر ایشان و خدای تعالی مباحات کند - با فریشتگان - به بنده‌ای که در سجود بخسبد، گوید: بنگرید به بنده من که جان وی به محل راز [186] گفتن است و تن وی بر بساط عبادت - گسترده - است. به سجده رفته بگوییم:

الحمد لله الذي احياني بعد ما اماتني و اليه النشور، الحمد لله الذي رد علي روعي لاحمده و سپاس خدایی را سزااست که مرا پس از مرگم (خوابم) زنده (بیدار) کرده است، و [187] اعبده؛ (زنده شدن در) قیامت (بازگشت) به سوی اوست؛ سپاس از آن خدایی است که روحم را در (کالبد) من بازگردانده تا سپاسش گویم و عبادتش کنم. یا بگوییم:

الحمد لله الذي رد علي روعي لاحمده و اعبده و اشكره؛ سپاس از آن خدایی است که روحم را بر (کالبد) من بازگردانده تا سپاسش گویم و عبادتش کنم و شکرگزارش باشم. حسبي الرب من العباد، حسبي الذي هو حسبي منذ كنت حسبي، حسبي الله نعم الوكيل؛ پروردگار، مرا در میان بندگان کفایت کند، آنکه کفایت کند مرا بسنده است، هر زمانی که باشم، او مرا بس است، خداوند مرا پشت کار و کارساز خوبی است. طهارت و وضو بگیریم و مسواک کنیم.

امام باقر (علیه السلام) فرمود: همانا مسواک زدن پیش از گرفتن وضو در سحر از سنت [188] (پیامبر صلی الله علیه و آله) است.

اهل بیت (علیهم السلام) سفارش کرده‌اند که چون برای برپایی نماز شب برخاستید، به آسمان [189] بنگرید و این آیات را بخوانید

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَقَّفْنَا مَعَ الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ؛ به یقین در آفرینش آسمان‌ها و زمین و آمد و رفت شب و روز، نشانه‌های (روشنی) برای خردمندان است، همان‌ها که خدا را در حال ایستاده و نشسته، و آن گاه که بر پهلو خوابیده‌اند، یاد می‌کنند؛ و در اسرار آفرینش آسمان‌ها و زمین می‌اندیشیند؛ (و می‌گویند: بار الها این‌ها را بیهوده

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

نیافریده‌ای؛ منزهی تو مرا از عذاب آتش نگاه دار. پروردگارا! هر که را تو (به خاطر اعمالش) به آتش افکنی، او را خوار و رسوا ساخته‌ای، و برای افراد ستمگر، هیچ یآوری نیست. پروردگارا، گناهان ما را ببخش و بدی‌های ما را بپوشان و ما را با نیکان (و در مسیر آن‌ها) بمیران. پروردگارا، آنچه را به وسیله پیامبرانت و به ما وعده فرمودی، به ما عطا کن و ما را [190] در روز رستاخیز، رسوا مگردان؛ زیرا تو هیچ گاه از وعده خود تخلف نمی‌کنی. « استاد شهید مطهری درباره این آیات می‌گوید:

[191] «آیات آخر سوره آل عمران... صدای هستی است و از قلب وجود برخاسته است».

از امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) روایت است که: رسول خدا (صلي الله عليه و آله) پیوسته هر به آفاق آسمان می‌نگریستند و پس [192] شب سه مرتبه از خواب بیدار می‌شدند و (مسواک کرده) [193] از قرائت پنج آیه یاد شده از سوره آل عمران به نماز می‌ایستادند.

و نیز یکی از همسران پیامبر (صلي الله عليه و آله) پرسیده شد که: شگفت‌آورترین چیزی که از پیامبر دیده‌ای چه بود؟ گفت: همه رفتار پیامبر اعجاب‌انگیز بود، ولی عجیب‌ترینش در شبی رخ داد که در خانه‌ام استراحت می‌کرد که ناگهان از جای برخاست و جامه‌اش بر تن کرد و وضو ساخت و به نماز ایستاد و در آن حال سرشک دیدگانش از گونه‌های مبارک آن عزیز جاری می‌شد؛ به گونه‌ای که بخشی از جامه آن حضرت تر شد، سپس به سجده رفتند. و همچنان تا صبح می‌گریستند تا این که بلال به اذان ایستاد و پیامبر به مسجد رفتند، بلال آن حضرت را گریان دید و عرض کرد: ای پیامبر خدا! لطف حق تعالی که شما را فرا گرفته، چرا چنین گریانید؟ پیامبر فرمودند: «افلا اکون عبدا شکورا» آیا بنده سپاس‌گزاری نباشم؟ و گریان نباشم، چه شامی که گذشت خدای متعال آیاتی بر من فرو فرستاد؛ در پایان فرمود: «ویل لمن قرأها و لم یفکر فیها؛ وای بر آنکه این آیات را بخواند و در آن نیندیشد».

شنیدستم شبی شب زنده‌داری به گردون داشت چشم اشکباری

همی دید آن نظر باز شبانه	کواک را به چشم عاشقانه
به چشمان در تماشای سماوات	به جان با روی جاتان در مناجات
نظر بر انجم رخسوده می‌دوخت	به حیرت همچو شمع بزم می‌سوخت
گهی با فکر و گه با ذکر سیوح	همی روشن نمود آئینه روح
چو مرغ حق به دل با ناله زار	به نکر حق سحر کردی شب تار
همی گفتا الهی یا الهی	به سوی خود مرا بنمای راهی

موهایمان را شانه کنیم و تمیز و معطر به نماز بایستیم.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

نماز شب را با آداب و حال و حضور قلب و محزون برپا داریم و در تحصیل حال همت کنیم.

از گریه و ندبه و آه و دعا، دریغ نکنیم که سخت در نزول رحمت بی‌کران پروردگار و جلب عنایت و رضایت آن عزیز مؤثراند.

بگو به خواب که امشب میا به دیده ما جزیره‌ای که مکان تو بود آب گرفت
[194] الهی، به حرمت راز و نیاز اهل راز و نیازت، این نااهل را سوز و گداز ده.
حتما ظهور حضرت حجت را از خداوند بخواهید.

نگران با من استاده سحر

[195] صبح می‌خواهد از من

مهدیا، تو نه دوری و نه آمدنت دیر است؛ تو زودتر از انتظاری.

[196] به جان خواجه و حق قدیم و عهد درست که مونس دم صبحم، دعای دولت توست
همواره دل و زبانمان یکی باشد، حتی در مناجات، دعاهایی را بخوانیم که با حالمان مناسبت دارد؛ یعنی چیزی بگوییم و بخواهیم که با حال و حقیقت درونمان سازگار است.

[197] وقت سحرگاه رحیل دعا بر سپه غصه شبیخون زخم

از مناجات و دعای اهل بیت (علیهم‌السلام) بهره بجوییم و خود را با مفاهیم و محتوای آن همگون سازیم؛

[198] سحرگاهان که مخمور شبانه گرفتم باده با چنگ و چغانه

«بر بنده مراقب، به حکم عقل واجب است که در جهات عبودیت و بندگی و در تهجد و شب زنده‌داری خصوصا و دیگر اوقات و انکاری که دارد، به پیشوایان دینی اقتدا کند و وظایف خود را در این موارد از اهل بیت (علیهم‌السلام) نبوت‌الخذ نماید و آنچه را که از آنان رسیده اسوه و الگویی خود قرار دهد، بلکه می‌بایست حال خود را با احوالات آن‌ها مقایسه کند و از این مقایسه، آنچه را که از تمکن، و تذلل و تضرع و زاری بر او واجب است به دست آورد و ببیند جایی که آن‌ها با این که مقربان درگاه الهی و مطیع فرامین او بوده‌اند و لحظه‌ای معصیت او نکرده و از یاد او غافل نشده‌اند این گونه در مقابل او به تضرع و زاری و گریه و ناله می‌پردازند، وظیفه ما [199] با این همه گناه و اتصاف به این همه اخلاق زشت و ناپسند چه خواهد بود».

شکرگزار باشیم که در دوره کفر و کافر و معاند با اهل بیت (علیهم‌السلام) به دنیا نیامده‌ایم و از نفاق و دو رویی برحذریم.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

برای شفاعت و وساطت به اهل بیت (علیهم السلام) متوسل شویم، تا خداوند از گناهانمان بگذرد و آن‌ها را به حسنات تبدیل سازد و از ما راضی شده، ما را در جرگه خواص، پذیرا [200] باشد.

فرستاده حبیب - (ملکی که او را از خواب بیدار کرده) - را گرامی داریم؛ یعنی پس از تصدیق رسالت پیامبر اسلام (صلي الله عليه و آله) تصدیق اوصیای دوازده گانه آن حضرت که حجت‌های خداوند و خلفای او در زمین‌اند، بگوییم:

ای فرشته - ای - که از جانب مهربان‌ترین مهربانان و بزرگوارترین و بخشنده‌ترین بزرگواران و بخشندگان ندا می‌دهی ... آنچه را که از سؤال، توبه، استغفار، نیاز، ذلت و انکسار بر تو عرضه داشتم به صورت امانت تسلیم تو می‌کنم و امیدوارم که تو آن‌ها را از من ستانده و [201] به آن‌که تو را به سویی ما فرستاده و ابواب توسل را به روی ما گشوده عرضه بداری.

امیدی که دارم به فضل خداست که بر سعی خود تکیه کردن خطاست
 طریقت همین است که اهل یقین نکو کار بودند و تقصیر بین
 [202] مشایخ همه شب دعا خوانده‌اند سحرگاه سجاده افشانه‌اند

گاه به اقتضای حال و حضور بی‌واسطه، دارایی دل و جان‌ش را عرضه کنیم و همه واسطه‌ها را که به او منتسب‌اند و نیز زیبایی‌های آسمان و زمین را نام ببریم، ناز کنیم و آرزومندی‌هایمان را خواستار شویم.

[203] الهی، خوشا آنان که در جوانی شکسته شدند که پیری خود شکستگی است.

[204] الهی، شکر که پیر نشده استغفار کردم که استغفار پیر، استهزاء را ماند.

توصیه‌ها

1- سعی کنیم عاشقانه سحرپیشه باشیم هر چند دست رد بر سینه سحرخیزی کاسبانه نزده‌اند.
 گر از دوست چشمت به احسان اوست تو در بند خویشی، نه در بند دوست

[205] خلاف طریقت بود که اولیا تمنا کنند از خدا جز خدا

2- حق تعالی را از این نعمت سحرخیزی سپاس‌گزار باشیم.

[206] هم تازه رویم هم خجل، هم شادمان هم تنگدل کز عهد بیرون آمدن نتوانم این انعام را

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

3- نماز شب و اشک و حال سحری، هدیه خدا به جان‌های پذیرا و با استعداد است، نباید معطل هر کسی بود.

نه هر عاشق تواند اشک ریزی   نه هر طالب تواند صبح خیزی

[207] الهی، آدم شب کور کجا و عبد شکور کجا؟ که شب کور شکور نباشد.

من نه برای این که در بحث نماز شب حرفی را نوشته باشم، بلکه انصافاً برخی از افراد در زندگی با رفتارهای زشت و ناپسند و آلوده شان آن چنان بر سر جان‌شان بلا آورده و خود را خفه کرده و مرده‌اند که هیچ روزنه و امیدی نمی‌یابی.

«وَمَا أَنْتَ بِمُسْمَعٍ مِّنَ فِي الْفُجُورِ ؛ تو نمی‌توانی سخن خود را به آنان که در گور خفته‌اند

[208] برسانی»

«إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ لِّیُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا ؛ آن (کتاب آسمانی) جز ذکر و قرآن مبین

[209] نیست تا افرادی را که زنده اند بیم دهد».

[210] هر آن کسی که در این حلقه نیست زنده به عشق بر او نمرده به فتوای من نماز کنید

نقل است که مرحوم علامه بحر العلوم روزها به امور مراجعه کنندگان رسیدگی می‌کرد و برای طلبه‌ها درس می‌گفت و شب‌ها نیز به شیوه اهل بیت (علیهم‌السلام) از کوچه‌های نجف می‌گذشت و دور از چشم مردم برای تهی‌دستان شهر غذا می‌برد، تا این که طلبه‌ها با خیر شدند. علامه درس را تعطیل کرد، ولی دلیل آن را نمی‌دانستند. از این رو، مرحوم علامه زین العابدین سلماسی را که به مرحوم علامه نزدیک‌تر بود شفیع قرار دادند تا از استاد بپرسد که چرا درس را تعطیل کرد؟

این پرسش چند روز به تکرار از استاد پرسیده می‌شد، ولی ایشان هیچ جوابی نمی‌داد، تا این

که در یکی از روزها وقتی برای چندمین بار از استاد پرسیده شد، در پاسخ گفت:

من در نیمه‌های شب از کوچه‌های این شهر می‌گذرم، سزاوار نیست که طلبه‌ها برای نماز شب بیدار نشوند و با خدای متعال مناجات نکنند؛ من شاگردی را که سحرپیشه نباشد نمی‌خواهم.

و پس از اهتمام طلبه‌ها بر سحرخیزی بود که حضرت استاد نیز درس را دوباره آغاز

[211] کرد.

پاسبان حرم دل شده‌ام شب همه شب   بوکه سیری بکند آن مه ناکاسته‌ام

خوش بسوز از غمش ای شمع که امشب من نیز   به همین کار کمر بسته و برخاسته‌ام

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

نقل است که شهید قدوسی شبی در مسجد گوهرشاد می‌گفت: برایم بسیار ناگوار و دور از انتظار بود، وقتی شنیدم که یکی از اساتید مدرسه حقانی به نماز شب مقید نیست. با او صحبت کردم، معلوم شد که در شب، سبکی معده را رعایت نمی‌کند.

[212] الهی، شب پره را در شب، پرواز باشد و حسن را نباشد.

[213] الهی، توفیق شبخیزی و اشکریزی به حسن ده.

4- در تحصیل رقت قلب و نرم ساختن دل به ویژه از راه عبرت‌ها کوشا باشیم.

5- در زمستان بیداری‌مان بیشتر از سحرخیزی ما در تابستان باشد.

پیامبر اکرم (صلي الله عليه و آله) می‌فرماید:

زمستان برای مؤمن فصل خوبی است؛ زیرا روزهای آن را روزه می‌گیرد و شب‌های دراز [215] آن را به نماز می‌ایستد.

6- برای سحر شب‌های جمعه اهمیت بیشتری قائل شویم که بر شب‌ها و سحرهای هفته، مزیت‌های فراوانی دارد. چنان‌که پیش‌تر یادآور شدم. حضرت یعقوب (علیه‌السلام) برای تحقق بخشی به درخواست پسران خود که پس از برملا شدن درون‌شان از پدر خواسته بودند: ای پدر، [216] برای ما از خداوند آمرزش بخواه، پدر آنان را به فرا رسیدن سحر شب جمعه حواله داد. از امام صادق (علیه‌السلام) نیز روایت است که:

از انجام گناه در شب جمعه برحذر باشید که دو برابر به حساب آید و هم در این شب

[217] (بیش‌تر) به عبادت پردازید که آن نیز دو برابر شمارش شود.

Translation Movement

بانوان سحرخیز

پیامبر

از پیامبر (صلي الله عليه و آله) روایت است که:

دخترم فاطمه (سرور زنان عالم از اولین تا آخرین‌شان است) هرگاه در محراب و در پیشگاه پروردگارش می‌ایستد، نورش بر فرشتگان آسمان آشکار می‌شود؛ چونان که نور ستارگان بر اهل زمین، و (در هنگام) خداوند به ملائکه هم می‌فرماید: ای فرشتگانم، بندهام فاطمه را بنگرید که در پیشگاهم از ترس من، لرزان ایستاده است، من (نیز) به او روی کردم و گواه باشید که شیعیانش [218] را از آتش ایمن دارم.

حضرت زینب (علیها‌السلام) با همه رنج و محنت‌های پیش آمده در شام اسارت، هر چند مصیبت زده بود و غم هجرت برادر و غربت کربلا، دل و جان‌ش را در هم می‌فشرد و سوخته‌تر

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

از خیمه‌های سوخته می‌نمود، ولی باز سحرخیزی‌اش را ادامه داد و نماز شبش را نشسته برپا داشت. و چه پیام رسایی که این بانو در اهمیت سحرخیزی و برپایی نماز شب به همه ابلاغ کرده است.

حضرت ابا عبدالله الحسین (علیه‌السلام) که از نماز شب و حال و حضور خواهرش زینب (علیها‌السلام) با خبر بود، در آخرین وداع خود از اهل خیام، خواهرش را فراخواند و از او [219] خواست، جان خواهر، حسین را در نماز شبت فراموش نکن.

فرمود: او در دینداری به گونه‌ای بود [220] امام حسین (علیه‌السلام) درباره دخترش فاطمه [221] که شب را به نماز می‌گذراند.

بانو نفیسه از نوادگان امام حسن مجتبی (علیه‌السلام) و عروس امام صادق (علیه‌السلام) است، برادر زاده‌اش درباره او می‌گوید: من چهل سال خدمتگزارش بودم، او در این مدت همواره وقت [222] سحر برای نماز شب بیدار بود.

روایت است که حضرت مسیح (علیه‌السلام) پس از مرگ مادرش مریم عذرا (علیها‌السلام) او را فراخواند و از مادرش پرسید: مادر، آیا میل داری به دنیا بازگردی؟

مادر پاسخ گفت: آری، ولی برای برپاداشتن نماز در شب سرد و گرفتن روزه در روز گرم. در زمان حضرت عیسی مسیح (علیه‌السلام) زنی زندگی می‌کرد که بسیار شایسته بود و در عبادت خدا و ادای نماز در وقت آن، زیاده اهتمام داشت. روزی مشغول پختن نان بود که زمان ادای نماز فرا رسید، او خمیری را که در تنور گذارده بود رها کرد و به نماز ایستاد، شیطان بر خاطرش در آویخت و به وسوسه او پرداخت که: «تا نماز را به پایان برسانی نانت همه سوخته است».

- زن بی‌اعتنا در دل، او را پاسخ گفت: که اگر هم نان بسوزد بهتر که من در آتش دوزخ بسوزم.

- شیطان: پسرت در تنور می‌سوزد.

- زن به دل گفت: اگر قضای خدایی است که پسر من در نماز به آتش درافتد؛ من به قضای او سر سپارم و از نماز دست بردارم و اگر نه که او در نماز نگاهدار پسر من است. در این هنگام، همسرش به خانه درآمد و دید زن، به نماز ایستاده و نان، سالم بر دیواره تنور و پسرش نیز بی‌هیچ سوزشی در آتش چونان که در چمن زاری بازی می‌کند.

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

شوهر در شگفت از این حادثه، پس از نماز همسرش او را از این معجزه با خبر ساخت. زن به سجده افتاد و خداوند را سپاس گفت. مرد، کودک را در آغوش گرفت و به نزد عیسی (علیه السلام) آمد و ماجرا را باز گفت. عیسی (علیه السلام) فرمود: از همسر خود بپرس که چه رازی با خدای تعالی داشت که با او چنین معامله کرده است؟ اگر او مرد می‌بود، به پیامبری برگزیده و جبرئیل بر او نازل می‌شد. مرد به خانه باز گشت و از همسر خویش، پرسش عیسی (علیه السلام) را باز پرسید. زن پاسخ داد:

کار آخرت پیش گرفتم، کار دنیا را پس گذاردم، جز چند روزی در ماه، همواره به طهارت گذراندم، نمازم را در وقتش، بر هزار کار دیگرم مقدم داشتم. کینه و دشمنی آنکه مرا دشنام می‌داد و بر من جفا می‌کرد دل نمی‌گرفتم. امورم را به خدا واگذار کردم. به قضای او رضا دادم. فرمانش را بزرگ داشتم، با آفریده‌هایش مهربان بودم، نیازمندان و تهی‌دستان را هر چند [223] اندک بخشیدم و هر سحر نماز شب را برپا داشتم.

نقل است که یکی از عرفا کنیزکی داشت و آن را به دیگران فروخت. چون پاسی از شب گذشت کنیزک از خواب برخاست و اهل خانه را به نماز شب فراخواند. همه در عجب شدند که مگر صبح در آمده است؟

کنیزک گفت: نه، مگر شما فقط واجب به جا می‌آورید؟ گفتند: آری.

کنیزک صبح‌گاهان به نزد صاحب پیشین خود آمد و گفت: ای شیخ، مرا از اینان باز پس گیر [224] که ایشان اهل سحر نیستند.

یکی از بزرگان کنیزی داشت که شب هنگام از نظرها دور می‌شد و کسی نمی‌دانست که کجاست یا دیر وقت به کجا می‌رود. مولایش با خود اندیشید که نکند او هرزه باشد. به همین خاطر بر آن شد که او را بپاید. شبی خود را به خواب زد، ولی بیدار و مراقب رفتار کنیز، پاسی از شب گذشت کنیز در خانه را باز کرده از آن خارج شد. بی آنکه کنیزش خبردار شود، از پی او روانه شد، از کوچه‌ها گذر کرد تا این که به گورستانی رسید، نزدیک قبری خالی شد و در آن نشست و ذکر الله سر داد و گاه شنیده می‌شد که می‌گفت: ای خدایی که مرا دوست داری. ارباب از خود پرسید: «او چگونه دانست خدا او را دوست دارد؟ من این را به طور حتم از او

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

خواهم پرسید.» و گاه نیز با دیدن این منظره زیر لب می‌گفت: بار خدایا! تو را از داشتن چنین کنیزی سپاس می‌گویم.

صبح هنگام جریان شب پیش را برای کنیزش باز گفت و اظهار داشت: من تنها یک پرسش از تو دارم.

تو از کجا می‌دانی که خدا تو را دوست دارد؟

کنیز: از آنجا که مرا به هم نشینی با خود دعوت می‌کند و گرنه من نیز مانند دیگران به خواب رفته بودم.

زنی به حضور امام صادق (علیه‌السلام) رسید و عرضه داشت:

ای پسر پیامبر خدا، شوهرم مرا دوست نمی‌دارد، چه کنم که مهرم به جانش در آید؟

امام فرمود: گاه سحر برخیز و نماز شب بخوان.

پس از چندی این زن برای سپاس‌گزاری به خدمت امام رسید. گفت: اکنون با عمل به دستور [225] شما، شوهرم کسی را به اندازه من دوست ندارد.

موانع سحرخیزی

چنان که برپایی نماز شب، آثاری را به همراه دارد، ترک آن نیز پیامدهایی دارد که به علل و عواملی انسان را از فیوضات و فیضان سحر باز می‌دارد.

حاج شیخ عباس قمی صاحب کتاب مفاتیح الجنان همواره در گذار سال و در هر چهار فصل حداقل یک ساعت پیش از طلوع فجر بیدار شده و به نماز می‌ایستادند. فرزند ایشان نقل می‌کند که یک روز صبح دیدم پدرم گریه می‌کند، سحر از دست داده‌ای که گویا می‌گفت: «یا لیتنی قدمت [226] لحياتي؛ کاش برای زندگی‌ام پیش می‌فرستادم».

«يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ؛ دریغا بر آنچه در حضور خدا کوتاهی

[227] ورزیدم.»

گفتم: پدر جان چرا گریه می‌کنید؟

- پسر، شب گذشته نماز شب را از دست دادم.

- پدر جان، شما که واجبی را ترک نکرده و حرامی را نیز مرتکب نشده‌اید؛ به علاوه نماز

شب، مستحب است نه واجب.

دریغا عیش شبگیری که در خواب سحر بگذشت

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

[228] ندانی قدر وقت ای دل مگر وقتی که در مانی

مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی ترك کنندگان نماز شب را به چهار دسته تقسیم

[229] می‌کند:

دسته نخست:

1- کسانی که به شب‌نشینی‌های بیهوده و بی‌محتوا دل مشغول و سرگرم هستند. به راستی این موضوع، - حتی اگر از نماز شب هم بحث نمی‌کردیم - زیان‌های فراوانی دارد مثل: اتلاف وقت، پراکنده گویی و هجمه به آبروی دیگران و از هم دریدن آن. حقیقتاً خواب بر این امور شرف دارد.

«گفته‌اند: بر ابلیس هیچ چیز دشوارتر از خواب عاصی نیست، گوید: کی بود که بیدار شود تا - خدای را - معصیت کند.

و گفته‌اند که: نیکوترین حال عاصی - را - آن - وقت - بود که بخسبد اگر خیری نکند باری [230] شری از وی نیاید».

علاوه بر آن، شب زنده‌داری‌های پرمحتوا نیز که بی‌حد و مرز برگزار می‌شود، رهن طریقت آل الله و پیمایش راهی است که با سرشت و سرنوشت آدمی ناسازگار است؛ برای مثال برخی‌ها به سیدالشهداء (علیه‌السلام) تا دیر وقت به سر و سینه می‌زنند؛ به گونه‌ای که با این

افراطی‌گری، نوبت به خدای متعال و نماز واجب صبح هم نمی‌رسد. گر مسلمانی به این است که حافظ دارد - آه اگر از پس آموز بود فردایی - پرخوری و شکم انباشتن خواب را سنگین و زیاد می‌سازد؛

2- برخی از حکیمان گفته‌اند: «الاکل للقت لا للشهوة؛ خوردن برای نیرو گرفتن است، نه شهوت».

الهی، آزمودم تا شکم دائر است دل بائر است: «یا من یحیی الارض المیتة» دل دائرم [231] ده.

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت است: دل آن کس که شکمش پر است، به ملکوت [232] آسمان راه ندارد.

[233] ره نیابد بر دری از آسمان دنیاپرست در نه بگشایند بر وی گر چه درها واستی

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: برای قلب مؤمن چیزی زیان بارتر از پرخوری نیست؛

[234] پرخوری دو چیز را به ارث می گذارد؛ سنگدلی و هیجان شهوت.

از لقمان حکیم نقل شده است که به پسر خود گفته است: جان پسر، هرگاه معده انسان پر شود فکر او به خواب می رود. از (دریافت) حکمت باز می ماند و عضوهایش از عبادت فرو

[235] می نشینند.

از امیرالمؤمنین (علیه السلام) روایت است که: با دارا بودن سه چیز در سه طمع نوز: الف) در بیداری با پرخوری.

ب) در نورانیت چهره با خوابیدن در تمام شب؛

ج) در امان بودن از دنیا با هم نشینی گناهکاران.

3- بستری که بیش از حد نرم و راحت باشد، زمینه ساز خوش خوابی و سنگین تر شدن آن است.

امام صادق (علیه السلام): من به یقین دشمن دارم کسی را که قرآن می خواند، و برخی از شب را بیدار است، ولی از رختخوابش (برای نماز شب) جدا نمی شود تا این که صبح برای نماز [236] برمی خیزد.

تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار «این چنین روا نیست که انسان بخوابد تا نزدیک طلوع آفتاب و بعد به زحمت نمازش را اداء

[237] بخواند. انسان را که خواه و ناخواه می برند، چه بهتر که خودش برود».

اگر شب بخوابیم و بعد از سحر بیدار شویم، آن چه خواب و این چه بیداری؟

بیدار شو ای دیده که ایمن نتوان بود زین سیل دمام که درین منزل خواب

[238] است

«آیا طالبان این دنیا را نمی بینی که اگر یکی از آنها را سلطان وقت به خلوت فرا خواند، گرچه وقت ملاقات با او را دل شب قرار دهد، او به خواب نخواهد ماند، بلکه آن شب را از ترس این که مبدا به خواب بماند کلا بیدار و پیوسته به فکر مجلس سلطان و صحبتش با او خواهد بود. و تو اگر به احوال خویش تأمل کنی به یقین خواهی دید که اگر احتمال دهی که کسی نیمه شب مبلغ قابل توجهی پول برایت خواهد آورد از شوق دستیابی به آن مال و ترس این که مبدا به [239] واسطه خواب از دستت برود، قدرت بر خوابیدن خواهی داشت».

[240] شورش بلبلان سحر باشد خفته از صبح بی خبر باشد

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

[241] الهی، آنکه سحر ندارد از خود خبر ندارد.

در روایت است که حضرت موسی(علیه السلام) به خداوند عرض داشت بار خدایا ؛ مبعوضترین [242] مبعوضترین بندگان نزد تو کیست؟ جواب آمد: «جيفة باللیل، بطل بالنهاری خلق، نزد من، کسی است که شب مردار است و روز را به بطالت می‌گذارد.»
4- نافرمانی و گناه خدا(حق الله و حق الناس).

مردی نزد امیرالمؤمنین(علیه السلام) آمد و عرضه داشت: من از نماز شب باز مانده‌ام! امام [243] فرمود: گناهانت تو را زنجیر کرده‌اند.

امام صادق(علیه السلام) می‌فرماید:

و کسی که از نماز شب [244] حقیقتاً فردی تنها به خاطر يك دروغ از نماز شب باز ماند [245] (رزق معنوی) محروم گردد، از رزق و روزی (مادی) نیز محروم می‌ماند.
[گاه] انسان، گناه می‌کند و به همین سبب از نماز شب باز می‌ماند، همانا تأثیر عمل زشت در [246] جان آدمی از وارد شدن چاقو در گوشت، چالاکتر است.

دسته دوم

عجب و روی و ریا

دسته دوم کسانی‌اند که همه موارد بالا را رعایت کرده‌اند. ولی بنا بر روایت‌های وارد شده برای نگهداری بنده از عجب یکی دو شب از نماز شب باز می‌ماند.
از عجب و روی و ریا بپرهیزیم تا از فیض رحمت خدایی در هر سحر بی‌بهره نمانیم.
بیماری‌های اخلاقی را حقیقتاً بیماری بدانیم و از آن سرسری نگذریم و به اهل و طبیبان و روح مراجعه کنیم و دل و جانمان را درمان و کاستی‌ها را جبران کنیم.

دسته سوم:

بیماران و کسانی که به سحر خیزی و برپایی نماز شب اهتمام دارند، ولی معذوراند، اینان چون بر نیت خویش استوارند و به درستی و خردورزانه، همگون با آموزه‌های متعالی دینی، زندگی را می‌گذرانند به وعده و خبر آل الله(علیهم السلام) نیت اینعمل آنان را به پاداش نماز شب خواهد رساند.

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

پیامبر اسلام (صلي الله عليه و آله) می‌فرماید: اگر کسی پیش خود قصد کند که لحظه‌ای از شب را برخیزد، ولی ناخواسته به خواب رود، خداوند نیتش را پذیرفته و پاداش عملی را که قصد [247] کرده بود برایش بنویسد.

248] دسته چهارم:

کسی که گمان می‌برد فضیلت مطالعه از نماز شب برتر است، «و این چیزی جز غرور و ، «باید از این مصیبت عظمی و فضیحت آشکار به خدا پناه برد، که شیطان [249] فریب نیست» پلید این گونه علما را فریب دهد که اشتغال به مطالعه این علوم رسمی که برای اغلب آن نمی‌توان قصد شرعی که به وجهی از وجوه صحیح باشد یافت، از استغفار در سحرگاهان و خلوت با خداوند عزیز غفار افضل بدانند... . علمی که انسان را بر تهجد و شب‌زنده‌داری برنیانگیزد، علمی است که نور و بهره و خیری در آن نیست... باید دانست که مؤمن در راه تحصیل علم، نماز شب را از مطالعه کارسازتر [250] می‌بیند».

حافظا در کنج فقر و خلوت شب‌های تار تا بود وردت دعا و درس قرآن غم مخور و نیز می‌نویسد:

«مردان متقی برای تصحیح نیت خود در تحصیل عمل به نماز شب پناه می‌بردند و درد خود را با داروی شب‌زنده‌داری و تضرع در دل شب درمان می‌نمودند، و به جان خودم سوگند که برای تصحیح نیات واجبه عینی، این راه بهترین راه‌هاست و دستگیره محکمی است که نباید از آن دست کشید.

و شیخ و پیشوای من در علوم حقه، برایم حکایت نمود که از طالبان آخرت، احدی به مقامی [251] از مقامات دینی نرسید: مگر آنان که اهل تهجد و شب‌زنده‌داری بودند».

و نیز گفته‌اند:

«شما هیچ عارف و انسان بلند مرتبه‌ای را در این عالم نمی‌یابید که آنچه به دست آورده از دولت بیداری شب‌ها نبوده باشد، چه پارسایان مسلمان و چه غیر مسلمان، شب‌خیزی در همه [252] ادیان جزو سنن محبوبه است».

«حافظ نیز شاگرد مکتب اسلام و بهره‌مند از معنویت‌ها و صفاهای شبانه بود و پیروزی‌های خود را مدیون شب‌خیزی‌های خود می‌دانست».

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

نقل است که کسی از شیخ مرتضی انصاری پرسید: فضیلت نماز شب بیشتر است یا مطالعه و تحصیل علم؟

شیخ با پرسشی او را به جواب رساند، از او پرسید: آیا تو قلیان می‌کشی؟
گفت: بلی.

شیخ: به جای دو بار قلیان کشیدن، نماز شب بخوان.

یعنی اگر تو تا این اندازه نگرانی که به پاداش بیشتر نرسی و فضیلت نماز شب از مطالعه را هم ندانی، چگونه لحظه‌هایی از زندگی‌ات را به کشیدن قلیان می‌گذرانی و آن‌گاه به بهانه کمی [254] وقت می‌خواهی یکی از آن‌ها را برگزینی.

چگونه ممکن می‌شود که انسان تحصیل علم را از تهجد و شب‌زنده‌داری و نماز شب افضل بداند

ای خانم و اقایی که برای عبادت بلند می‌شوید اقا امام زمان را فراموش نکن دعا کن انتظار تموم بشه اون بیاد بعد هم اموات را دعا کن و بعد هم این بنده گنہکار خدا را با تشکر از همه

- سوره مزمل، آیات 1 و 2. [1]
- سوره مزمل، آیه 6. [2]
- وسائل الشیعه: ج 5، باب 39 از ابواب بقیة الصلوات المندریة و میزان الحکمة: ج 5، باب 2311، ص 417، حدیث 10448. [3]
- همان، ح 10447. [4]
- مجمع البیان: ج 10، ص 378. [5]
- مراحل اخلاق در قرآن: فصل هفتم. [6]
- سوره اسراء، آیه 79. [7]
- تفسیر المیزان: ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، ج 13، ص 241. [8]
- همان. [9]
- همان. [10]
- تهذیب: ج 2، ص 242، ط نجف، ح 959. [11]
- سوره آل عمران، آیه 17. [12]
- عدة الداعي و نجاح الساعي: احمد بن فهد الحلي، صححه و علق احمد الموحدي القمي، ص 251. [13]
- المصلين وقت السحر. «میزان الحکمة: ج 7، باب 3084، ص 249، ح 14806 و مجمع البیان: ط تهران، 1373، ج 2. [14]
- وسائل الشیعه: ج 4، ح 7 و 9، باب 10 از ابواب قنوت. [15]
- میزان الحکمة: پیشین، ح 14807. [16]
- همان: ح 14808. [17]
- عدة الداعي و نجاح الساعي: پیشین، ص 251. [18]
- میزان الحکمة: حدیث 14810. [19]
- همان: حدیث 14812. [20]
- همان: حدیث 14818. [21]

سلام بر بدن له شده در بیابان سلام بر دستهای قطع شده سلام بر کشته اشکها

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- همان، حدیث 14819. [22]
- سوره سجده، آیات 16 و 17. [23]
- مجمع البیان: پیشین، ج 8، ص 331. [24]
- سوره زمر، آیه 9. [25]
- وسائل الشیعه: ج 3، باب 17، از ابواب اعداد فرائض و نوافلها، حدیث 7. [26]
- سوره طه، آیه 13. [27]
- سوره طور، آیه 48. [28]
- تفسیر قمی: ج 2، ص 333. [29]
- سوره طور، آیه 49. [30]
- تفسیر قمی: ج 2، ص 333. [31]
- سوره ق، آیه 40. [32]
- مجمع البیان: ج 9، ص 150. [33]
- سوره دهر، آیه 26. [34]
- مجمع البیان: ج 10، ص 413 و میزان الحکمة: ج 5، باب 2311، ص 417، حدیث 10449. [35]
- سوره فرقان: آیات 63 و 64. [36]
- صلاة اللیل: ص 29. [37]
- سوره هود، آیه 114. [38]
- میزان الحکمة: ج 5، باب 2314، ص 421، حدیث 10462. [39]
- سوره آل عمران، آیه 113. [40]
- تفسیر اثني عشری: ج 2، ص 216. [41]
- عدة الداعي و نجاح الساعي: پیشین، ص 161. [42]
- مجمع البیان: ج 2، ص 409. [43]
- سوره حدید: آیه 27. [44]
- وسائل الشیعه: ج 5، باب 39 از ابواب بقیة الصلوات المنویة: ج 9. [45]
- صلاة الیل: ص 28. [46]
- نك: مفاتیح الفلاح: ص 355. [47]
- حاج میرزا جواد آقا ملكي تبریزی، اسرار الصلوة: ص 456. [48]
- نك: كنز العمال: ج 7، ص 788، حدیث 21411. [49]
- همان: ص 780، ش 21379. [50]
- مجمع البیان: ج 2، ص 409. [51]
- علل الشرایع: ص 138. [52]
- سوره یوسف، آیه 98. [53]
- کافي: ج 2، ص 346 - میزان الحکمة: ج 7، باب 3084، ص 249. در روایتی از امام صادق (علیه السلام) آمده است که: [54]
- خواسته‌شان را تا سحر شب جمعه به تأخیر انداخت. (نك: همان).
- همان: ج 3. [55]
- التهذیب: ج 2، ص 341 - علل الشرایع: ج 2، باب 26. [56]
- ارشاد القلوب: ج 2، باب 22، ص 21 و 22. [57]
- وسائل الشیعه: ج 5، باب 40 - میزان الحکمة: ج 5، باب 2311، ص 417. [58]
- میزان الحکمة: پیشین. [59]
- من لا یحضره الفقیه: ج 1، ص 471-484 - بحار الانوار: ج 84، ص 1368 - امالی صدوق: ص 24 - وسائل الشیعه: ج 27 و 33. [60]
- بحار الانوار: ج 87، ص 120 و روضة الكافي: ج 311. [61]
- همان و میزان الحکمة: ج 10439. [62]
- همان: ج 10442. [63]
- حزام چیزی را گویند که محکم به کمر می‌بندند؛ حازم فردی را گویند که با احتیاط مثل کسی که کمرش را بسته است حرکت می‌کند؛ حزم یعنی انسان محکم خود را ببندد و تلرزد و از هر آسیبی در اثر این محکم بستن مصون بماند. «نك: اسرار عبادت: عبدالله جوادی: ص 300.
- نك: حکمت عبادت، عبدالله جوادی آملی: ص 116 - اسرار عبادت: ص 209، ج 16. [65]
- میزان الحکمة: ج 4، ص 573، ج 8963. [66]
- نك: شب مردان خدا، سید محمد ضیاءآبادی: ص 52 و 53. [67]
- بحار الانوار: ج 75، ص 379. [68]
- نك: حکمت عبادت: ص 116 و اسرار عبادت. [69]
- الوافی: ج 14، ص 46 - وسائل الشیعه: ج 5، باب 39 و ج 3، ص 5. [70]
- وسائل الشیعه: ج 40، 35، 21، 17 و 10 - میزان الحکمة: ج 5، ص 417، ج 10434. [71]
- همان - میزان الحکمة: ج 5، ص 417، ج 10434 - تفسیر نمونه: ج 12، ص 221-231. [72]
- میزان الحکمة: ج 4، باب 1919، ص 573، ج 8960. [73]
- همان: ج 8951. [74]

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- میزان الحکمه: ج 4، باب 1919، ص 572، ح 8955. [75]
- همان: ح 8956. [76]
- همان: ح 8953. [77]
- همان: ح 8954. [78]
- ارشاد القلوب، دیلمی: باب بیست و یکم. [79]
- میزان الحکمه: ح 8958. [80]
- نهج البلاغه: خطبه 83. [81]
- همان: خطبه 114. [82]
- میزان الحکمه: ج 7، باب 3084، ص 249. [83]
- میزان الحکمه: ج 5، باب 2314، ص 421. [84]
- «جاف عن اللیل» نیز نقل شده است. نک: اصول کافی: ج 3، ص 191. [85]
- نک: حکمت عبادات: پیشین: ص 116 و 117 - اسرار عبادات: پیشین، ص 300. [86]
- صراحی شراب که به شکل مرغابی ساخته باشد. [87]
- سعدی. [88]
- مثنوی مولوی. [89]
- چنان که در آیه 17 سوره سجده آمده است. [90]
- بحار الانوار: ج 84، ص 170، برگرفته از ثواب الاعمال: ص 39 و 40 و امالی صدوق: ص 175. [91]
- علامه حسن زاده آملی. [92]
- میزان الحکمه: ج 5، باب 2314، ص 421، ح 10461. [93]
- میزان الحکمه: ج 10، باب 3961، ص 234، ح 20536. [94]
- اسرار الصلوة: ص 464-465. [95]
- وسائل الشیعه: ج 5، باب 40. [96]
- نک: تفسیر مجمع البیان: ذیل آیه یاد شده. [97]
- سوره ق، آیه 35. [98]
- سوره زخرف، آیه 71. [99]
- باباطاهر. [100]
- مجمع البیان: ذیل آیه 17 سوره ذاریات - وسائل الشیعه: ج 2، باب 10، ح 7 و 9 - تفسیر صافی: ج 5، ص 70، برگرفته از [101]
- تهذیب و مجمع: تهذیب الاحکام: ج 2، ص 130 - التهجد و قیام اللیل: ص 90.
- اصول کافی، ثقة الاسلام کلینی: ترجمه و شرح سید جواد مصطفوی، ص 38. [102]
- الفقیه: جزء اول، ص 305 - علل الشرایع: ص 265. [103]
- نهج البلاغه: نامه 45. [104]
- رموز نماز: ص 193. [105]
- همه طلبه‌ها ایشان را آقا جان خطاب می‌کردند. [106]
- حافظ. [107]
- وسائل الشیعه: ج 4، باب 10. [108]
- محاسن برقی، باب 61. [109]
- نک: اسرار عبادات: ص 301. [110]
- میرزا جواد ملکی تبریزی، اسرار الصلوة: ص 464، هم چنین نک: میزان الحکمه: ج 5، ص 419، ح 10451. [111]
- همان. [112]
- میزان الحکمه: ج 5، ص 421، ح 10464. [113]
- رموز نماز، ص 189. برگرفته از، کتاب دعوات ابن راوندی. [114]
- نک: صدوق، خصال. [115]
- بحار الانوار. [116]
- سوره آل عمران: آیه 17. [117]
- محاسن برقی: ص 54 - مجمع البیان و تفسیر نور الثقلین، ذیل آیه یاد شده - خصال صدوق، ح 1184 - وسائل الشیعه: باب 10. [118]
- نک: میرزا جواد ملکی تبریزی، رساله لقاء الله: ص 129. [119]
- اسرار الصلوة: ص 454-456. [120]
- میزان الحکمه: ج 5، ص 417، ح 10438. [121]
- نک: اربعین حدیث، حضرت امام خمینی: ج 1، ص 203. [122]
- چهارپای که بر آن سوار شوند. فرهنگ عمید [123]
- نک: اربعین حدیث: ص 204. [124]
- وسائل الشیعه: ج 5، ح 29 - بحار الانوار: ج 84، ص 136 - امالی صدوق: ص 24 - میزان الحکمه: ج 5، ص 419، ح [125]
- 10452.
- احیای تفکر اسلامی: ص 93. [126]
- نک: سازندگی‌های اخلاقی امام حسین (علیه‌السلام): ص 146. [127]
- ارشاد القلوب: ج 2، ص 3 و 4. [128]

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- بحار الانوار: ج 84، ص 139 - ارشاد القلوب: ج 1، ص 173 - امالی صدوق: ص 175. [129]
- نك: بحار الانوار: ج 87، ص 155. [130]
- سفینه البحار: ج 2، ص 46. [131]
- بحار الانوار: ج 87، ص 160. [132]
- ترجمه رساله قشیریه: پیشین، ص 710. [133]
- حافظ. [134]
- نك: عده الداعي و نجاح الساعي: ص 154-156. [135]
- سوره هود، آیه 7. [136]
- نك: وسائل الشیعه: ج 4، باب 30. [137]
- ارشاد القلوب: ج 1، ص 191 - بحار الانوار: ج 93، ص 331. [138]
- همان. [139]
- ارشاد القلوب: ج 1، ص 190. [140]
- همان، ص 192 - مستدرک الوسائل: ج 11، ص 247. [141]
- ترجمه رساله قشیریه: ص 717. [142]
- نك: عده الداعي و نجاح الساعي: ص 160. [143]
- اقبال لاهوری. [144]
- طلاء: قطران، دارویی که بر عضوی بمالند، ماده دهنی (روغنی) شکل و سیاه رنگ که از برخی درختان مانند صنوبر و عرعر [145] و امثال آن می‌چکد، در فارسی کتران و کتیران هم گفته شده؛ قطران زغال سنگ، ماده سیاهی از تقطیر زغال سنگ به دست می‌آید و در معالجه داء الصدف و اکزما (نوعی بیماری پوستی) به کار می‌رود. نك: فرهنگ عمید، واژه‌های طلاء، قطران، داء الصف و اکزوما
- نفعات الانس من حضرات القدس، نور الدین عبدالرحمن جامی، ص 298. [146]
- اسرار الصلوة: ص 472. [147]
- بخشی از دعای زیارت عاشورا. [148]
- میزان الحکمة: ج 4، ص 574، ح 9868. [149]
- نك: عده الداعي و نجاح الساعي: ص 163 و 164. [150]
- مجموعه آثار، شهید مطهری: ج 16، ص 493. [151]
- میزان الحکمة: پیشین: ح 8969. [152]
- همان. [153]
- نك: وافی: ج 1، ص 42 و 43. [154]
- داستان راستان، استاد شهید مرتضی مطهری: داستان 111. برگرفته از: بحار الانوار: ج 9، ص 589 - الکنی و الالقاب، ذیل [155]
- «الیکالی».
- نك: نهج البلاغه: فیض الاسلام: حکمت 74. [156]
- نهج الحیاة، محمد دشتی: ج 24، ص 46. [157]
- شهریار. [158]
- نهج البلاغه: ترجمه محمد دشتی، خطبه 193. [159]
- رموز نماز: ص 189. برگرفته از: خصال صدوق. [160]
- نك: رساله لقاء الله: ص 128. [161]
- مرقدا این دو دانشمند بزرگ با فاصله از هم در نزدیکی مسجد شهر بابل (استان مازندران) قرار دارد. [162]
- قصص العلماء: ص 123. [163]
- نك: داستان‌های شیرین از نماز شب: ص 56 و 57. برگرفته از کتاب وحید بهبهانی: ص 222 و قصص العلماء: ص 123 و [164]
- 127.
- حافظ. [165]
- نك: دعای امام سجاد (علیه السلام)، معروف به دعای ابو حمزه ثمالی. [166]
- نیما یوشیج (امید پلید). [167]
- سوره اسراء، آیه 79. [168]
- تفسیر المیزان: ترجمه، سید محمد باقر موسوی همدانی: ج 13، ص 241. [169]
- سوره مزمل، آیه 20. [170]
- نك: اربعین حدیث: ج 1، ص 204. [171]
- میزان الحکمة: ج 5، ص 424. [172]
- مفتاح الفلاح: ص 349. [173]
- فرشته‌های بزرگتر از ملانکه. [174]
- خواجه عبدالله انصاری. [175]
- الهی نامه: استاد حسن حسن زاده آملی: ص 37. [176]
- همان: ص 75. [177]
- نگارنده. [178]
- سوره حجر، آیات 98 و 99. [179]
- سوره انسان، آیه 26. [180]

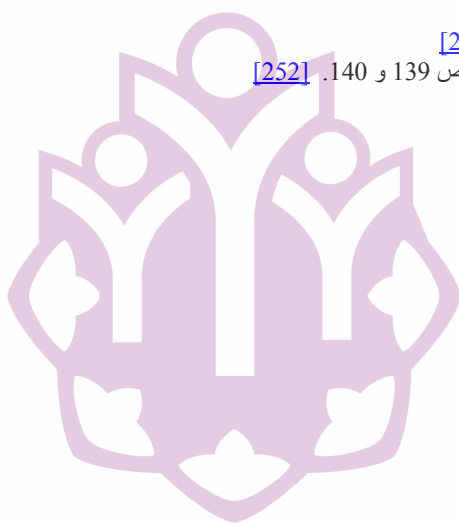

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- سوره انبیاء، آیه 87. [181]
- اسرار الصلوة: ص 270 و 271. [182]
- حافظ. [183]
- الهی نامه: ص 39. [184]
- میزان الحکمة: ج 5، ص 419، ح 10453. [185]
- ترجمه رساله قشیریه: ص 701. [186]
- نك: رموز نماز: ص 193. [187]
- میزان الحکمة: ج 2، ص 599، ح 9073. [188]
- تفسیر نمونه: ج 3، ص 213. [189]
- سوره آل عمران: آیات 190-194. [190]
- نك: احیای تفکر اسلامی: ص 93. [191]
- تفسیر نور الثقلین. [192]
- همان و مجمع البیان: ج 9، ص 170 ذیل آیه 49 سوره مبارکه طور. [193]
- همان: ص 73. [194]
- نیما یوشیج. [195]
- حافظ. [196]
- علی نقی کمره‌ای. [197]
- حافظ. [198]
- اسرار الصلوة: ص 483. [199]
- همان: ص 491-466. [200]
- همان: ص 482. [201]
- سعیدی. [202]
- اسرار الصلوة: ص 23. [203]
- همان: ص 23. [204]
- سعیدی. [205]
- سعیدی. [206]
- الهی نامه: ص 75. [207]
- سوره فاطر: آیه 22. [208]
- سوره یس: آیات 69 و 70. [209]
- حافظ. [210]
- نك: داستان‌های شیرین از نماز شب، پیشین، ص 58. برگرفته از کتاب قصص العلماء: ص 173 و 174. [211]
- همان: ص 70-72. برگرفته از: یادنامه آیت الله قدوسی: ص 76، 77، 129، 130. [212]
- الهی نامه: ص 29. [213]
- همان: ص 73. [214]
- ارشاد القلوب: ج 2، ص 17. [215]
- سوره یوسف: آیات 97 و 98. [216]
- رموز نماز: ص 190 برگرفته از: بحار الانوار. [217]
- میزان الحکمة: ج 5، ص 382، ح 10306. [218]
- نك: زینب بنت الامام امیر المؤمنین (علیه السلام): ص 17 و 18. [219]
- هم او که به نقلی همسر حسن مثنی و عروس امام حسن مجتبی (علیه السلام) بوده است. [220]
- نك: فاطمه بنت الحسین: ص 14. [221]
- نك: داستان‌های شیرین از نماز شب، ص 86. برگرفته از: کتاب داستان‌های نماز: ص 73. [222]
- نك: عرفان اسلامی، حسین انصاریان: ج 1، ص 333. [223]
- نك: داستان‌های شیرین از نماز شب: ص 125. برگرفته از کتاب يك كهكشان اشك: ص 71 و 72. [224]
- همان: ص 150. برگرفته از: کتاب پیشانی و خاک: ص 83. [225]
- سوره فجر، آیه 24. [226]
- سوره زمر، آیه 56. [227]
- حافظ. [228]
- اسرار الصلوة: ص 465-458. [229]
- ترجمه رساله قشیریه: ص 702. [230]
- الهی نامه: ص 12. [231]
- المحجة البيضاء: ج 5، ص 146. [232]
- میرفندرسکی. [233]
- کافی: ج 6، ص 270. [234]
- جامع السعادات: ج 2، ص 5. [235]
- میزان الحکمة: ج 5، ص 417، ح 10444. [236]

سلام بر سحر خیز مدینه سلام بر قائم منتظر سلام بر مهدی موعود (عج)

- نك: اسرار الصلوة: ص 300. [237]
- حافظ. [238]
- اسرار الصلوة: ص 458. [239]
- سعدي. [240]
- همان: ص 28. [241]
- بحار الانوار: ج 13، ص 354. [242]
- میزان الحکمة: ج 5، ص 422 و 421، ح 10465 و 10466. [243]
- همان: ص 422، ح 10468. [244]
- بحار الانوار: ج 78، ص 142 - وسائل الشیعه: ج 5، ح 3 و 5 و 8. [245]
- وسائل الشیعه: ج 11، ح 12 - میزان الحکمة: پیشین، ح 10467. [246]
- میزان الحکمة: ج 5، ص 423. [247]
- مرحوم میرزا جواد ملکی تبریزی پس از پنج صفحه بحث و گلابیه از برتر دانستن مطالعه و ترك شب زنده‌داری می‌نویسد: «و [248] این به خاطر عقده‌ای بود که از قدیم الایام در دل داشتیم، خداوند از این که از روی هوای نفس سختی گفته باشم و قلبم از طریق حق خارج شده باشد در گذرد». نك: اسرار الصلوة: پیشین: ص 465.
- همان: ص 460 و 461. [249]
- همان: ص 463 و 464. [250]
- اسرار الصلوة: ص 462 و 463. [251]
- اوصاف پارسایان، عبدالکریم سروش: ص 139 و 140. [252]
- همان: ص 142. [253]
- اسرار الصلوة: ص 463. [254]

نهضت ترجمه
Translation Movement
NS